

Емма Андієвська

КАЗКИ

«ЗЕРНА» 2000
Париж-Львів-Цвікау

1. Auflage
© 2000 Flacius-Verlag-Fürth/Bayern
(in Zusammenarbeit mit Ukrainischer Verlag
Paris-Lemberg-Zwickau
und
«Ukrainische Technologien»)
Alle Rechte vorbehalten

ISBN 3-924022-47-X

Видано
© 2000 Flacius-Verlag, Fürth/Bayern
у співпраці з «Українським видавництвом»
(Париж-Львів-Цвікау)
та з НВФ «Українські технології»
(Львів, тел.(00-380-322-721552)
Всі права застережені

© «ЗЕРНА», 2000
© Емма Андієвська, 2000

Шакал постояв трохи, перевіряючи нюхом повітря, й підійшов до веранди на краю пустелі.

— Доброго вечора, — мовила консервна бляшанка, що лежала на веранді. — Заходь ближче! Хазяї пішли з дому й до ранку не повернуться, крім мене, тут нікого нема.

— Доброго вечора, — неохоче відповів шакал і чутно втягнув у себе повітря.

— Двері скрізь не замкнені, — зрозуміла натяк консервна бляшанка. — Зайди до середини, там на буфеті лежить великий смажений шматок м'яса. Тільки прошу тебе, будь обережний, щоб не забруднити підлоги, бож я все таки до певної міри наглядаю за віплогою, і якось не випадає, щоб у відсутності господарів розводити бруд. Не гайся також, бо я хочу з тобою побалакати.

За деякий час шакал, облизуючись, повернувся на веранду й ліг недалеко від бляшанки, ледачо дивлячись на пустелю.

— Я дуже тішуся, що ти прийшов, — обізвалася консервна бляшанка. — Я не маю товариства й дуже терплю на тому, бож ті, з ким я не можу розмовляти, я не вважаю за товариство. Люди гадають собі, що я просто консервна бляшанка,

мовляв, бездушна бляха, та й годі, або що моя душа настільки нижча від їхньої, що вона їх не може цікавити, забуваючи, що речі, які перебувають в людському оточенні, олюднюються, і крім того, що ми є, ми стаємо ще й ніби людьми, і в нас живе людська душа поруч нашої первісної.

— Це мені дуже добре відомо, — відповів шакал, — це я знаю з власного досвіду. Коли я в пустелі слухаю нюхові водограї, здебільшого це буває десь так на п'ятий день без їжі, я лише шакал. Та щойно я наближаюся до людських осель, я мимоволі олюднююся. Я починаю відчувати, як люди, думати, як вони, і, щойно коли я повертаюся до пустелі, з мене поволі вивіває людську душу і лишається тільки душа шакала. Мені часто хочеться поговорити з людьми, коли я буваю серед них, тільки їхня зарозумілість в останню мить стримує мене. Я починаю боятися, що мене не зрозуміють, або, що ще гірше, якимось фальшиво зрозуміють, і тому я мовчу або йду в пустелю і вию. Справді дуже важко з людьми, бо вони олюднюють нас, і разом з тим їм і на думку не спаде ставитися до нас, як до людей, а на цьому ми завжди терпимо.

— Так, — погодилася консервна бляшанка, — і, головно, ніхто тоді не турбується, що робиться з нами, коли ми стаємо, як вони.

Потім консервна бляшанка замовкла, і шакал теж дивився на місяць над пустелею і мовчав.

— Розповідж щось, — попросила консервна бляшанка.

— Знаєш, на ситий шлунок мені нічого, крім казок, не спадає на думку, — мовив шакал, — а всі казки, що я їх знаю, сумні.

— Це добре, — втішилася консервна бляшанка, — бо ті, що я знаю, всі кінчаються щасливо. Розповідатимемо, ти сумні, а я веселі. Мої хазяї повернуться додому щойно десь під ранок, і перед нами ще ціла ніч

— Гаразд, — погодився шакал, — тоді я розповім про говорющу рибу, тільки попереджаю: не перебивай, бо я легко збиваюся.

— Я слухаю, — відповіла консервна бляшанка.

— Я розповідаю.

ГОВОРЮЩА РИБА

У великих водах, що існують від віків, серед табунів мовчазної риби у шанованих риб'ячою громадою батьків, народилася балакуща риба. Спочатку, коли риба була маленькою, засмучені батьки сподівалися, що з віком, як їхня дитина вбиватиметься в луску, це мине, як минають дитячі хвороби, але час ішов, риба ставала великою і пружною, на ній полискувала вже луска, як викута з найліпшої дамаської криці, а балакущість риби, не тільки не зникала, а навпаки набрала такої вправності, що батькам уже незручно стало признаватися, що вони належать до одної родини.

Балакуща риба, яка, крім балакучости й доброго серця, була ще дуже молодою, не розуміла, чому сумують батьки, коли так приємно говорити, адже яка розкіш вимовити слово, а тоді дивитися, як воно кольоровими бульбашками рухається крізь воду, одного разу на-

віть підсліпуватий хижак, що доживав віку на дні, на свій сором, не розгледівши, що то не черв'як, спокусився цими бульбашками й проковтнув кілька; але бачачи, як батька й матір убиває неслава, що випала на їх долю, якимось, коли сонце пронизало води до дна, засвітивши коралові кущі, де так добре було гратись у схованки й гукати на весь голос в коралові діри, жахаючи батьків і сусідів, балакуща риба попрощалася з блакитними водоростями, де жила її рідня, і, війнувши хвостом, попливла шукати іншого табуна.

Але і в іншому табуні говорючій рибі не знайшлося співрозмовника. Хоч і скільки їм риба розповідала пригод, хоч і скільки показувала, як легко й приємно говорити, вистачає тільки розтулити рота, і голос так і стелиться по воді, всі риби, що траплялись на дорозі говіркої риби, мовчки затулялися плавниками й тікали, і скоро до найвіддаленіших закутків великої води стало відомо, що балакуща риба, говорячи без упину, заважає риbam зосередитися, а це порушує гідність риб'ячу. Тому вся рибна громада після ще глибшої, ніж звичайно мовчанки, яка відрізняє риб від інших створінь в присутності старого риба, який славився справедливістю й мудрістю, розглянувши справу балакущої риби, ухвалила безслівний присуд, який був намальований верховодами на верхніх верствах води, бо всі риби малюють, коли вже не можна порозумітися мовчанкою, щоб балакущу рибу видалили з води.

Балакуща риба саме гналася за виводком оселедців, щоб розповісти їм жарт, коли мовчазні виконавці вироку, затуляючись плавниками, щоб їх

не оглушило, підплили до говорючої риби і, взявши на спину, одним махом винесли її на берег. Там вони її поставили на ноги, і, вручивши листок, де було намальовано, що їй назавжди заборонено користуватися водяним царством, зникли в глибині.

З цих пір риба стала жити на березі. Спочатку вона трохи побоювалася оточення. Усе тут було нове, зовнішньо нібито великої різниці не помічалось, але крізь кущі не можна було проплисти, і в повітрі, яке так нагадувало глибину, вимовлені слова не лишали за собою найменшої бульки. Крім того, на березі існували рибалки. Балакуща риба не раз бачила їх знизу, нехтуючи заборонами.

Тільки крізь воду рибалки виглядали інакше, вони насамперед ніколи не розмовляли й не рухалися, а тепер риба на власні очі бачила, як вони не лише розмовляють, як вона, а й бігають, і напевно серед них можна було знайти не одного співрозмовника.

Як їй хотілося, щоразу, як рибалки вирушали в море, підійти й привітатися, однак кожного разу їй щось заважало завести знайомство, і риба ходила по березі й розмовляла сама з собою.

Можливо, вона так і дожила б віку, якби одного дня, проспавши у холодку довше, ніж звичайно, не побачила недалеко від себе рибалку, що відбився від гурту і лагодив човен, нарікаючи на долю. Почувши так близько від себе розмову, говорюща риба не втрималася. Будь-що-будь, вирішила вона, і зірвавшись на ноги, підійшла до рибалки.

— Дай Боже здоров'я, — привіталася риба.

— Дай Боже, — відповів рибалка.

— Що ти робиш? — спитала риба.

— Я лагоджу човен, а ти що робиш?

— Я шукаю співбесідника, — озвалася риба.

— Гаразд, — мовив рибалка, — я їду на три дні ловити рибу. Сідай у мій човен, ти мені розповідатимеш, щоб я не заснув, та я попереджаю тебе, що я не говіркий.

— Нічого, — відповіла риба, — аби ти слухав, я говоритиму за двох.

З цього часу вони подружили. Риба допомагала рибалці вибирати добрі місця для ловитви, розповідала, що діється на воді й під водою, а рибалка ділився з нею турботами. Невдовзі риба знала не тільки ймення й уподобання усіх його дітей і жінки, а й як виглядає у рибалки в хаті й на подвір'ї, чим він журиться і що думає. Інколи, коли щастило добре продати вилов, рибалка приносив пляшку вина, і вони удвох розпивали її по чарці, приємно гуторячи. Так однієї місячної ночі, коли хвилі були гладенькі, як пляшка, яку вони щойно викинули з човна, рибалка відчув, що ліпшого приятеля, ніж говоряща риба, в нього нема й ніколи не буде, і, сказавши, що його дім — її дім, попросив, щоб риба конче прийшла до нього у гості, бо такого приятеля він мусить показати своїй родині.

— Якщо ти не нехтуєш моїм домом, — закінчив рибалка, — то завтра я чекаю тебе на обід.

— Я не нехтую твоїм домом, — відповіла риба, — адже ми приятелі, все, що моє, то й твоє, тільки я ніколи не ходила до селища, і я не певна, чи знайду твою хату.

— Це так легко, — відповів рибалка, ти лише прав слід он на той пагорбок, а звідти йди прямо. Перша оселя, яка трапиться на дорозі і буде моєю

хатою. Я тобі вийду назустріч, але навіть якби мене щось затримало, йди просто до середини, тебе вже чекатимуть.

Єдине тільки прошу тебе, не проспи або не забудь нашого домовлення, бо я покличу знайомих і велю жінці зготувати обід, і, коли ти не прийдеш, я дуже сумуватиму й думатиму, що ти не хочеш переступити порогу моєї хати.

— Я прийду, — сказала риба.

— Я чекатиму, — пообіцяв рибалка.

Наступного дня, ледве сонце вийшло з води, як риба підхопилась і, протерши бризками очі, випростала плечі.

— Я йду до рибалки в гості, — сказала риба сонцю. Та сонце нічого не відповіло. Воно тільки одягло рибу в небачену червону луску, аж по воді сипнули іскри, й піднялося угору.

— Я йду до рибалки в гості, — вимовила риба й пішла берегом.

— Сьогодні мій найліпший приятель прийде до нас у гості, — сказав рибалка жінці, — приятель, якого ще не носила земля. Дивись, щоб усе було найліпше приготоване. Готуй щедро, не жаліючи, все, що в нас є в хаті, постав на стіл, а я ще збігаю докуплю наїдків і напоїв, бо мені тих, що є, видається замало, а все, що моє, те і його, тож не посором мене перед лицем його.

— Ти зовсім уже здурів, — вигукнула жінка, — вічно у тебе приятелі та приятелі, ти б ліпше дбав, чи ми можемо звести кінці з кінцями!

— Якщо мій приятель прийде, — нагадав рибалка, не слухаючи жінки, скажи — що я зараз прийду, нехай він заходить до хати, я тільки за ріг і назад.

— Якщо твій приятель прийде, — вигукнула жінка, — та рибалка вже був далеко і не чув її слів, що заповнювали собою усе подвір'я, аж горобці ніколи не засиджувалися на цямрині колодязя, і по дорозі, якою прямувала гостя до рибалчиної хати докотився їх відгомін до риби, ще заки їй стало видно оселю свого приятеля.

— Помагай Біг, — сказала риба, угледівши на подвір'ї рибалчиних дітей і жінку.

— Говорюща риба! — закричали в один голос діти, але жінка гримнула на них, щоб вони не галасували й не заважали поратися, бо їй і так ніколи вгору глянути, а тут іще недолугий чоловік запрошує таких приятелів, для яких мало що не з ніг треба збиватися, аби догодити.

— Помагай Біг, — привіталася риба ще раз, вже трохи голосніше, та жінка, яка з ранку до вечора не стуляла щелепів, так багато говорила сама, що не почула, як біля неї риба говорить.

— Дивні звички мають люди, — подумала риба, — вони не вітаються й не помічають інших. Спробую ще раз, якщо мене й цього разу не почують, доведеться повертатися на берег і чекати на рибалку.

— Помагай Біг, — мовила риба, заходячи наперед, щоб жінка її помітила. Але жінка нахилилася, щоб підкинути дров, де в неї варився на відкритому вогні обід, і риба побачила, що її намагання марні.

— Нема ради, — зідхнула риба, — тут усі такі заклопотані.

Може, я колись іншим разом завітаю сюди. Певно я прийшла не в пору, тож нічого не вдієш.

— Бувайте, — вирішила риба й вигнула хвіст, щоб іти. Саме в цю мить жінка обернулася, шукаючи ганчірки, щоб зняти з полум'я казанок зі стравою, що бігла, і її погляд упав на рибу.

— Ще цього не вистачало, щоб на подвір'ї жива риба валялася, — вигукнула жінка. — Нещастя моє, доброго я маю чоловіка, який навіть вилову не зда-тен донести до хати, не розтрусивши половину по дорозі!

— Я — не вилов, — обізвалася риба, — я говорюща риба. Я приятель вашого чоловіка, і мене запрошено до вас у гості.

Та жінка від власної балаканини не почула риб'ячих слів.

— От і буде доповнення до обіду, — зраділа вона, беручи рибу на ніж і кидаючи її на сковорідку.

— Я риба, — тільки й встигла вигукнути риба, хапаючись за серце, як їй потемніло в очах, і вона зашкварчала на пательні.

— Щось довго нема мого приятеля, — мовив рибалка, повернувшись додому з пляшками в веселих наличках і пакунками. — Я купив усе, що мої очі бачили, й гадаю, приятель утішиться.

— Тобі тільки й думки, що приятель, — сказала жінка. — На щось іншого в тебе нема ні часу, ні очей. Ти вже хочби пильнував вилову, а то розтрусив на подвір'ї найліпшу рибу. Добре, що я вгледіла та засмажила, інакше пропало б добро.

— Я не розтрушував риби, — заперечив рибалка.

— Як це так не розтрушував! — вигукнула жінка, — ти лишив на подвір'ї таку рибу, що я ледве з нею впоралася.

— Риба! — вигукнув рибалка, пригадавши, що він забув сказати жінці, що його приятель — риба, й кинувся до сковорідки.

— Чи ти здурів, — сказала жінка, — чого ти так кидаєшся. Можна подумати, що ти ніколи в житті не бачив смаженої риби.

Глянув рибалка на сковорідку, але смажені риби всі однакові, і рибалка не впізнав свого приятеля. Балакуща риба відрізнялася від інших тільки голосом, без якого вона стала такою, як і решта її братів й сестер.

Довго чекав рибалка на свого приятеля, та балакуща риба не з'являлася. Вже й діти полягали спати, і рибалки почали лагодитися на ніч на ловитву, а риба все ще не йшла. Рибалка кілька разів виходив на дорогу, думаючи, що може, риба не може знайти його оселі, однак риби не було ні на дорозі, ні на березі, де вони удвох розпивали вино, вирушаючи на ніч в море. Хоч і скільки питав рибалка перехожих рибалок, чи не бачили вони його приятеля, говорющої риби, яку він запросив до себе в гості, забувши попередити жінку, що його приятель — риба, йому ніхто нічого не міг відповісти, та й люди тільки похитували головами, чуючи про говорющу рибу, а згодом почали й цуратися. Бо щоразу, повертаючись з моря, рибалки розповідали, як замість їхати з ними на ловитву, рибалка ходить по березі й гукає свого приятеля, а коли витягнуть з виловом сіті на пісок, він припадає до кожної риби і на колінах благає, щоб вона сказала йому хоч одне слово.

— Шкода мені рибалки й говорющої риби. На мою думку, тут провина рибалки, може, навіть більша, ніж його жінки.

— Ти так гадаєш?— позіхнув шакал, якому не хотілося розмовляти.

— Але найбільше мені шкода навіть не рибалки й не риби, а заклопотаної жінки, що не почула риб'ячого голосу.

— Я не погоджуюся з тобою. Рибалка просто сплхував, бо з тим, що носиш у душі, не вільно ні з ким ділитися, окрім хіба найближчого приятеля. А жінка не була чоловікові приятелем уже хоча б тому, що він ніколи не готорив із нею так, як із рибою. Зрештою, не виключене, що жінка його просто ніколи й не слухала.

— Не доцільно шукати скарбу там, де ти його не закопав, — вела своєї бляшанка. — Саме тому з усіх потерпілих мені найльше шкода жінки, яка не почула голосу говорющої риби. Риба загинула — це сумно. Однак кожен мусить раніше чи пізніше вмирати. І, як на мене, горе рибалки з приводу загибелі приятеля навіть сумніше, ніж сама смерть риби. Та вмирати, за все життя не почувши голосу риби, — це справді найгірше, що може трапитися людині.

— Може, в наступному втіленні жінка цей голос почує, — нехотя докинув шакал.

— Сумно, що вона не почула цього голосу в цьому житті, — не поступалася консервна бляшанка. — А сум, як відомо, має довгі ноги, і до чого це призводить, ось слухай:

КАЗКА ПРО ГАЛАЙЛА

Лежав колись сумний чоловік і думав про невтішне, аж те, що він думав, втілилося й сказало:

— Я Галайло. Від цієї миті я твій пан, все, що я скажу, ти муситимеш виконувати, і за непослух я суворо каратиму.

— Стривай, стривай-но, — за-протестував чоловік, — ти ж моє твориво, це було б надто дивно, якби я слухайся тебе, а не ти мене!

— Тарілки перевертаються, — відповіло Галайло. — Ти мене так інтенсивно помислив, що я відокремилося від тебе; крім того, в мені повно енергії, і я не дозволю, щоб ти від нині протестував проти моєї волі. Що ти мене подумав, забудь, тепер це однак не принесе жодної користі й ні трохи не змінить твоєї долі. Від цієї миті я твій пан. Я покликаний існувати, аби наказувати, і ти маєш мені коритися.

— Але ж ти навіть не ціла людина, — пробував перечити чоловік, та Галайло розсердилося й сказало:

— Так не говорять до свого пана. Це неповага до мене, яку ти одразу ж мусиш спокутувати! — і повело чоловіка на панщину, а згодом і на спорудження каналів та пірамід.

І став гарувати чоловік, проклинаючи Галайла й ту мить, коли він його помислив на свою голову. Тільки ні прокльони, ні нарікання не змінювали перебігу речей. Випав сніг і розтанув, пройшло літо й настала знову зима, а чоловік все ще виконував забаганки Галайла. І що більше він працював, намагаючися догодити своєму мучителеві, то більше Галайло нахабніло. Воно вередувало й не вдовольалося нічим, вигадуючи щораз нове.

З панщиною, може, чоловік ще впорався б, та найгірше допікало його, що він мав прислужуватися Галайлові, а Галайло ніколи не вдовольалося його послухом, вимагаючи щоразу нових запевнень і випробувань, від яких чоловік марнів і хилився до землі, хоч Галайлові і цього виявилось замало. Щоправда спочатку випробування послуху чоловіка обмежувалося лише чищенням черевиків Галайла, яке вважало, мовляв, блиск черевиків свідчитиме про його шляхетській рід, а тим самим і про його панськість, якою всі захоплюватимуться, вшановуючи його, а цьому Галайло надавало з першого дня існування дуже великої ваги. А що в Галайлові дедалі неприхованіше проступала ница вдача, то жодні шанування не насичували його, бо Галайлова думка про себе самого зростала швидше, ніж чисельність поклонів і вияви пошани чоловіка, до обов'язків якого входило не лише колінкувати перед своїм паном, а й розважати його. Оскільки ж Галайло не знало, чим розважатися, зневажаючи

все, що нагадувало про людяність, у щирій гадці, що то вада, не гідна його персони, крім того, йому ще й здавалося, ніби воно конче покликане переробити свого творця на свій кшталт, будучи переконане в своїй досконалості, то воно змушувало повзати чоловіка навкарачки й било його ложкою бо лобі, коли знесилений стражденик падав.

Так усе це й тривало, й чоловік хирів і танув. Не виключено, що колись чоловікові й пощастило б розважити Галайла і цим бодай трохи полегшити митарства, якби не те, що Галайло ні на чому довго не спроможне було зосередитися. Його вічно мордувала пізора, а що, коли попри всі вияви пошани, чоловік його не досить шанує, а в душі, бува, ще й зневажає? І тому невдовзі всі розваги набридли Галайлові. Воно стало нудитися, штукарства, що їх виконував для нього чоловік, почали здаватися йому мізерними розвагами, і коли однієї днини нудьга виповнила Галайла по вінця, не лишивши в ньому нічого іншого, воно зажадало, щоб чоловік убив для його задоволення людину.

— Ти не підскакуй так і не жахайся, — сказало Галайло, — хоч ти мене від самого початку й не любиш, утруднюючи мені цим існування, однак я далеко ліпший, ніж це тобі завдяки розумовій обмеженості здається. Зваж: я думаю про тебе! Я навіть піклуюся, щоб тебе не мучило сумління. Ти мав би оцінити, наскільки я тобі улегшую виконання моєї волі. Напевне ніхто інший не завдав би собі стільки клопоту, тільки ти, видно, з природи невдячний, і я лише караюся з тобою. Я тебе не змушуватиму вбивати ні приятеля, ні знайомих, які тішать твоє серце, хоч, правду казавши, твої

приятелі й знайомі не варті й доброї згадки, це тільки ти не бачиш їхніх вад, але то вже твоя справа. Дійсно, ти мав би належно оцінити мою шляхетність супроти тебе й подякувати мені, бож я кажу лише вбити людину, яку ти ненавидиш, потвору, що тобі кожного дня спускає кров, того наглядача з ріденькими молочними зубами, який задля власної втіхи, виключно аби відчуті свою міць, періщить тебе нагаєм, коли ти працюєш на споруджуванні пірамід або прокладаєш канали, які однак пустеля заносить піском. Зрештою, ти й сам знаєш, що той наглядач здіймає з твоєї шкіри криваві паси не тому, що ти не встигаєш підіймати каменюки, з чим ти, на диво, даєш собі раду, хоч ти нібито й не дуже сильний, а тому, що він просто народився з чорною душею. Я знаю, як ти потерпаєш і не раз клянеш його, і тому вбити цю потвору тобі не буде важко, а я вже допоможу тобі, щоб ніхто й не здагадався, що то ти спричинився до його смерті. Тебе ніхто не переслідуватиме, все це я беру на себе, я навіть допоможу заховати трупа так, щоб ніхто ніколи його не знайшов. Отож іди й убий. Тоді я тебе підніму на один щабель вище до себе. Іди. Я чекаю.

І зажурився чоловік, бо не домовало в його душі вбивства, хоч і мучили його підлі й ниці створіння. Тяжко зажурився він, глянув на Галайла, яке все ще стояло, чекаючи, коли він вирішить убивати, згадав свою долю, зідхнув, ще раз тяжко зідхнув, пригадавши наглядача, який йому з дня на день нагаєм розпанахував шкіру на спині, намагаючися ще й бити так, аби по змозі вирвати чоловікові око, де віддзеркалювалася підганяйлова ницість, — зідхнув чоловік і пробачив наглядачеві.

І тієї ж миті, як чоловік пробачив своєму катюзі, подумавши світле й невиразне, те, що він подумав, втілилося круглим перед ним і сказало:

— Ось я. Я те, що ти подумав. Я не маю імені, бо все добре безіменне, це тільки зло спішить оздобити себе ім'ям, щоб його помітили. Щоправда, я круглий і не маю талії, як її мають усі, що призначені на геройство, та це не велике лихо, оскільки я досконалий. Звісно, така досконалість трохи смішна, зрештою ти й сам знаєш, що все велике завжди трохи смішне, на те воно й велике, однак попри все я — досконалий, і то настільки досконалий, що тут нічого не вдієш, хоча чинити добро по-справжньому заважає бути надто досконалим. Тільки це вже дрібниця, якій легко зарадити. Справа в тому, що я люблю їсти солодке, особливо тістечка, а це одразу ж робить мене менш досконалим. Отож, біжи, принеси тістечко, якщо тобі бракує грошей на якесь порядне, можеш навіть прихопити будь-яку солодку перепічку, чи, якби й цього не трапилося, шматочок хліба, вкачаний у цукор. Я не вибагливий, усе, що ти принесеш, буде гаразд, і я приборкаю тобі Галайла.

Та ж Галайло стоїть поруч і все чує! — вигукнув чоловік. — Тікай, бо він і тебе закріпачить, а я сумуватиму, якщо ти через мене загинеш. Адже він стоїть і чекає, щоб я зважився на вбивство.

— Не бійся, — заспокоїв чоловіка круглячок, — Галайло слухає тільки сам себе, у нього самі замикаються вуха на все те, що йому здається нижче його рівня. А ми з тобою в його очах на таких низинах, що він вважає образою своєї гідності прислухатися до нашої балаканини. Біжи й принеси тістечко.

Чоловік дуже втішився, почувши мову кругленького, і, ледве він встиг повернутися із тістечком, як кругленький, проковтнувши солодке, підкотився до Галайла.

— Галайло, — мовив кругленький, — я з'їв тістечко, щоб ти спромігся мене почути. Я знав: ти нікчемний тільки тому, що тебе нема. Порожнеча завжди мститься на існуючому, яке відмінне від неї, зраджуючи себе цим. Я вимовив слово, що має сто рук і сто ніг, і тобі нічим захиститися. Чуєш? Бачиш? Щезай!

І тоді чоловік побачив, як Галайло лягнулося додолу ропухою й розвіялося туманом, який розтанув, ще заки на ньому встигло затриматися око. Чоловік був такий вражений, що забув про свого визволителя, а коли нарешті глянув, де ж рятівник, щоб подякувати і запросити його на обід, то переконався, що ніде нікого: кругленький щез разом із Галайлом, і тоді щойно чоловік збагнув: добро не чекає на подяку.

А коли цей здогад перетворився на цілковиту певність, чоловік після довгого часу уперше усміхнувся і, випроставшись на весь зріст, заспівав пісеньку, від якої одразу ж почали лускатися бруньки, заповідаючи весну.

— Колись, коли я був ще дуже молодий, — докинув шакал, — я теж деякий час ходив під Галайлом, хоч він і мав подобу старого шакала, який наглядав за моїм вихованням. Та я був не надто терплячим учнем, і, коли мій наставник одного разу надто боляче потягнув мене старими зубами за вухо, я кинувся на нього, перегриз йому горлянку й

відтоді став жити самотійним життям. Мені здається, що це, може, й справді найпростіший спосіб розв'язувати складні проблеми, хоч далеко не всі схвалюють таку поведінку. Жива істота не мусить бути надто терплячою й поступливою, інакше вона губить силу, якою її щедро обдаровує провидіння. Для того, щоб бути вільним, треба вчасно розтинати пута, які доля накидає на кожного, аби випробувати нашу мужність. А без мужности нема ні добра, ні справедливости.

— Щоб бути добрим, треба справді великої мужности, — погодилася бляшанка. — Тільки чомусь воно так повелося, що сміливі часто-густо не добрі, а ті, що добрі, не сміливі.

— Боягузи не бувають добрими, — уточнив свій досвід шакал.

— Сила, що все порядкує, дає кожному вибір, — мовила бляшанка. — Якби кожен трохи уважніше придивлявся до свого довкілля й пильніше виконував обов'язки, він міг би вершити й велике, знайшовши і на невеликому відтинку своє вагоме місце, як це знайшли два наймогутніші невидимі пальці на одній руці.

— Справді?

— Слухай!

КАЗКА

ПРО ДВОХ ПАЛЬЦІВ

Сталося це тоді, коли ще рука мала сім пальців, на небі оберталося сім планет, а кожній людині дано було сім доль. Тоді й сама рука, чувши себе молодою і сильною, не надто багато часу присвячувала вихованню своїх дітей-пальців особливо двох найменших, гадаючи, мовляв, час їх сам навчить й уговтає, нехай собі ростуть на волі й без примусу, бо те, що має статись, однак станеться, і цієї миті не варто ні пришвидшувати, ні уповільнювати, усе підвладне порам року, і кожний носить в собі своє призначення.

Саме тоді й трапилося, що на руці засперечалися два найменші пальці за ліпше місце, а до них приєдналася й решта. Найменші з'явилися найпізніше, і їм хотілося надолужити той час, який уже на цьому світі проіснували їхні брати, та й потім стирчати на самому кінці руки здавалося їм надто образливим, бо їм доводилося весь час видовжувати

шиї, аби їх інші побачили. Крім того, їм не подобалося, як брати, лише тому, що їм випали вищі місця, пишалися звितягами, вимагаючи від молодших послуху до себе на тій лише підставі, ніби у великій родині не вільно усім на раз верховодити, а вони ще малі й мають підрости, перш, ніж забирати голос. Та це, звісно, ані трохи не промовляло ні до розуму, ні до душі розсварених, і два наймолодші пальці наполягали на своєму. Вони твердили, що навколо всі сліпі й нічого не тямлять, бож вони, хоч їх старші і називають ворохобниками, почувають у собі несусвітню силу, яка ладна змусити обертати назад плянети, а з дня робити ніч, і тому саме їм, найменшим, і належить більша шана, хоча вони щойно вбилися в колодочки.

А що всі вони дуже гарячкували, бо кожний знаходив ваговиті докази на те, що таки він найкращий і тому й заслуговує на перше місце на руці, хоча ніхто не здолав переконати іншого у своїх перевагах, бож інші казали те саме, не бажаючи слухати ні один одного, ні руки, яка запевняла своїх пащекуватих чад, що всі вони гідні пошани, оскільки однаково милі й дорогі, — то двоє найменших, а тому і найроз'юшеніших пальців, дочекавшись, поки рука заснула, натовплена гвалтом своїх надто численних нащадків, сплигнули вниз і пішли в світ, щоб здобути собі слави, а головне знайти безстороннього суддю, хто їх справедливіше розсудив би, бо їм ввижалося, як це ввижається кожному, хто робить перші кроки по землі, що вони не гідні існувати, поки не встановлять, хто з них надається на перше місце на руці.

А що двоє найменших пальців, як це й зрозуміло в їхньому віці, не могли дійти згоди в

цьому питанні не лише між старшими братами, а й між собою вже хоча б тому, що надмір молодечого запалу просто закладав вуха, і тому ніхто не чув слів іншого, то кожен із них помандрував окремою дорогою, забувши про братерство і про спільну батьківщину-руку, яка їх об'єднувала.

Один палець подався одним шляхом, а другий — іншим, щоб не завдячувати братові того, що кожний сам натинаявся здобути.

Та хоч ішли вони різними дорогами, за якийсь час вони стрілися біля королівства, яке лежало на самому кінці світу, бо з цього королівства крізь отвори в баштах викидали сміття вже просто в небуття.

— Добридень, братику, — мовив один із пальців, втішений зустріччю після довгого часу.

— Доброго вечора, — відповів другий, зрадивши, що нарешті надібав брата.

— Ми тепер ніколи не розлучатимось, — сказав перший палець.

— Ти також підріс у дорозі, — погодився другий палець.

— Ми стали дорослі, щойно розлучитися, — признався перший.

— Чи ти ще чуєш у собі силу? — спитав другий.

— Більше, ніж колись, — запевнив перший, і вони вирішили удвох шукати собі слави, а руці чести в цьому королівстві.

На вході до королівства стояли вартові й бавилися в присмерку білими мишами, аби не поснути від нудьги. Угледівши двох пальців, вони закричали: "Ви куди?" — і перегородили їм дорогу.

— Туди, куди очі дивляться, — відповіли їм пальці, чемно вклонившись.

— Що ви шукаєте?

— Собі слави, а нашій батьківщині-руці — чести, а головне, щоб нас розсудили, хто з нас найкращий, аби ми знайшли серед братів ліпше місце й не тулилися на руці на самих задвірках.

Щоправда, за час мандрів ця думка перестала вже пекти їх, як це було раніше, але щоб не блукати по світі з порожньою головою, вони її ще трималися.

— Хто ж ви такі? — поцікавилися вартові, — і чи ви маєте перепустки, які посвідчили б, що ви саме ті, ким ви себе називаєте?

— Ми пальці, — відповіли пальці, дивуючися, пощо їх так багато питають.

— Гм, — похитали головами вартові і, нахилившись один одному до вуха, порадилися між собою.

— Ми вас покажемо королеві, — врочисто проголосили вони, випроставшись, і повели пальців до королівського палацу, де жила її величність Лямпа.

— Чому у вашому королівстві такі сутінки, аж не знати, день це чи ніч? — здивувалися пальці, коли їх супроводили до королівського палацу порожніми вулицями й майданами попелястого міста.

— Нашим сонцем є королева Гасова Лямпа, — клацнули підборами вартові, — і коли ви ще раз обмовитеся, ніби в нашому королівстві сутінки, нам доведеться вкоротити ваші голови.

— Хай живе сонце! — вигукнули пальці, й вартові ескортували їх до королівського палацу, біля якого новоприбулим веліли іти, боронь Боже, навшипиньках і не робити вітру.

Пальці зиркнули один на одного, і їм закортілося посміятися з такої перестороги, однак вартові

попередили, що за сміх тут карають на голову, і пальці стрималися, вирішивши згодом надолужити втрачене.

— Ми привели сюди двох шукачів пригод, вони щойно прибували до королівства вашої величності! — прокричали вартові в урни, що стояли на вході, куди говорили піддані, аби подихом не спричинити вітру, смертельного для королеви. За Лямпою ходив величезний почт, і всі міністри, відповідно до рангів, носили з собою довгі золочені і посріблені тростини або й просто порцелянові мушлі-хукальця, крізь які вони переказували слова підданих, щоб, бува, ненароком у поспіху не задмухати на смерть своєї володарки, яку придворні щомиті запевняли, ніби вона не Гасова Лямпа, а сонце.

— Гаразд, — мовила Гасова Лямпа, коли їй крізь золочену тростину міністри переказали про двох пальців, що їх привели вартові.

— Говоріть у цю велику урну переді мною — веліла вона, — звідти я вас чутииму, не чекаючи на тростини моїх міністрів. Тільки не хукайте, як варвари, не знайомі з королівською етикеткою, бо урна надто чутлива на віддих. Що ви хочете і звідки ви?

— Наша батьківщина Рука так далеко звідси, що навряд чи вістка про неї дійшла сюди. Однак ми при-мандрували до вас, Ваша Сонешна Величносте, — відказали пальці, стаючи на одне коліно, — щоб ви нас розсудили, хто з нас найкращий, бо ми не дійшли згоди між старшими братами і тому пішли в світ.

— Дивне бажання, — насупила брови королева, — адже і так відомо, що я, найкраща.

— В цьому ми ніколи не сумнівалися, — вигукнули пальці, — однак чи зласкавилися б ви

розсудити, хто, на вашу думку найкращий із нас, бо, покликавшись на Ваше слово, ми встановимо новий порядок на руці.

— Будьте моїми лицярями, і я подивлюся, — заспокоїлася королева, — у мене саме війна з володарем Вогненної Свічки, а мої вороги дуже підступні. Вони невидимі і завжди з'являються там, де їх не вгледити, а коли вгледити, то вже запізно, і з ними неможливо боротися. Вони позбавили мене найвідважніших лицарів, і кожен новий рубака тішить моє серце. Служіть мені вірно, а я вже, як винагороду, розсуджу, хто з вас на що здатний. Від нині моє королівство нехай буде вам за батьківщину, однак ніколи не забувайте, що я сонце!

— Хай живе сонце! — вигукнули пальці й зажадали, щоб їх негайно відпустили на боротьбу з невидимими ворогами, бо їм нетерпілося якомога швидше випробувати свої сили, а головне добігти нарешті до того місця, де вільно сміятися, бо пальці від народження любили сміх і жарти, а в королівстві Лямпи все смішило їх, аж вони вже ледве трималися на ногах, зберігаючи поважні міни.

Тому вони безмежно зраділи, коли королева нарешті дала знак, що авдієнція скінчилася, і через міністрів веліла вартовим показати пальцям путівець на кінець королівства, аби ті одразу ж почали приборкувати її невидимих ворогів — лицарів Вогненної Свічки.

Вартові вивели пальців аж до кам'яного стовпа, де кінчалося королівство, побажали їм щастя й успіху, нагадавши ще раз на прощання, що вороги, з якими їх вислала боротися королева, невидимі, одже вони скрізь і ніде, і проти них не підеш, бо вони

самі приходять. Шкода їм, вартовим, пальців, однак наказ є наказом, і все стається так, як має статися. І засмучені вартові, подарувавши молодим звиятцям білу мишу на прощання, повернули назад.

Пальці мить повагалися, чи одразу йти далі, побачивши, як у сутінках зникли серйозні вартові, які від народження ні разу не сміялися, однак пальців так доймав сміх, який душив їх уже під час мандрівки королівством Лямпи, що вони вирішили нареготатися, перш ніж вирушати в бій. Та й потім треба було бодай трохи дати волі очам і серцю. На межі королівства кінчалися сутінки, у яких досі перебували пальці, тут світило найяскравіше справжнє сонце, а на смужці, що започатковувала інші володіння, росла зелена, пухка травичка, суга виходила просто з землі, лоскочучи ніздрі польовими запахами, аж пальці, як стій, попадали на землю, хапаючися за животи й регочучи. А реготали вони і з того, що тепер вони лицарі королеви Лямпи, і з того, що говорили вартові, і з білої миші, яка від сонця осліпла й не рухалася, і з того, що їм довелося досі побачити.

А що сміх піднімає настрій і спонукує до щораз нових жартів, то пальці, уявляючи, як вони розповідатимуть про свої пригоди братам, аж качалися по землі.

Тому коли на них напали невидимі вороги, пальці їх просто не зауважили, так їх трусив довго стримуванний регіт. Це й стало причиною, чому невидимі вороги, ніяк не могли влучити в розсміяних супротивників. Бо скеровані проти жартунів удари, відскакували, як гумові м'ячі, оскільки немає на світі зброї, яка здолала б убити добрий жарт і щирий сміх.

А що дужче невидимі вояки насакували з невидимими мечами на пальців, рубаючи їх до ноги, то більше вони собі завдавали смертельних ударів. А тому, що в найочевидніше завжди найтяжче повірити, то лицарі Вогненної Свічки, знаючи досі самі перемоги, тільки лютішали, рубаючи невразливих супротивників. Оскільки ж лютє сліпить, то підданці Вогненної Свічки навіть не зауважили, як їхні удари обертаються проти них самих, і то так нищівно, що за мить невидимі вороги, яких пальці навіть не встигли й зауважити від реготу, всі, як один, смертельно поранені, попадали на спини як жуки, і їх назавжди поглинуло небуття.

Так пальці, й самі того не зауваживши, як це часто трапляється в найнебезпечніших звиягах, вийшли переможцями без жодного зусилля. Проте ставши переможцями, вони раптом побачили, що самі робляться невидимими, і вмить збагнули: хто з ким бореться, той тим стає.

Тому коли пальці повернулися до Лямпи, щоб отримати нагороду за приборкання невидимих ворогів, адже вони гідно виконали завдання і тепер їм лишалося тільки почути від Лямпи, хто з них найкращий, — королева закричала, щоб вони негайно забиралися геть, бо те, що невидиме, не надається до послуху, а підданих без послуху не потребує жодний воладар.

Тоді пальці порадилися між собою й вирішили повернутися на батьківщину-руку, встановивши раптом, що їм, властиво, остаточно перехотілося знати, хто з них найкращий, оскільки їхня сила, заки вони сміялися, зроста настільки, що не було вже з ким їм мірятися.

Від того часу всі пальці помирилися між собою і зажили в злагоді з братами на самому краєчку руки. Тільки тепер їх ніхто не бачить, хоч вони й знову пліч-о-пліч зайняли місце поруч своїх кривних, оскільки вони невидимі.

Але коли рука виконує щось справді велике, то завжди два невидимі пальці допомагають їй це вершити, хоч цього, звісно, ніколи ніхто не помічає. Що й не дивно, бо, як відомо, все найвище й найдосконаліше, завжди — невидиме.

— Це надто аподиктичне твердження, — обіззався шакал, обертаючись на інший бік. — Невидиме, як, зрештою, всі вищі сили, до яких має доступ живе створіння, посідає властивість набирати того забарвлення, якого йому надає істота, що ними користується. На поганому місці ніколи не виросте нічого доброго.

— Ти не віриш, що інколи можна обертати зло на добро?

— Я схильний твердити — радше навпаки. Зло хутчій прилипає до живого, ніж добро.

— А чи не залежить це виключно від виховання?

— Звісно, кожне створіння має свої фази, як місяць на небі, та я все ж тієї думки, що кукіль не обертається на пшеницю. На це — безліч доказів. Ось один із них:

КАЗКА ПРО УПИРЕНЯ, ЩО ЖИВИЛОСЯ ЛЮДСЬКОЮ ВОЛЕЮ

Колись серед упирів знайшлося таке кволе, малесеньке й слабосиле упиреня, що батьки тяжко зажурилися, зважуючи, чи їхня довгоочікувана дитина взагалі будь-коли ступить у їхній слід, щоб продовжити славу й гідність упирячого роду. Адже упиреня, навіть коли прийшов час йому стати на ноги, виявилось не тільки надмір немічне, аби нападати на людей, а й ледве могло втримати рівновагу, бо і хребет, і руки й ноги упиреняти були такі м'які й легенькі, що вистачало найменшого вітру чи навіть звичайного хатнього протягу, щоб упиреня падало на землю купкою старого ганчір'я, нездатне підвести й голови без сторонньої допомоги. Однак найбільшого горя завдавала батькам та нічим не поясненна жахлива обставина, що зуби в упиреняти, навіть як випали молочні й виростили нові, які мали служити до старости, уподібнювалися радше до драглистих, наповнених

сіравою рідиною плівочок, а не до зубів. А з такими зубами годі було не те, що прокусити людську шкіру, а й навіть легенько її подряпати.

Зрештою, не ліпше виглядала справа і з пазурями на руках, які, замість допомагати щелепам вершити упирачу працю, вирости ніжними хрящиками, схожими на трояндні пелюстки, дивлячися на які, старі упирі потерпали так, наче їм заганяли осиковий кіл у серце.

Та навіть не це найбільше непокоїло бідолашних батьків. Найприкрішого болю й розпуки їм завдавала та зловісна обставина, що мале упирення від народження не те що не могло споживати, а й бачити людську кров, що її попервах у свинячому міхурі приносили немічному немовляті м'якосердні батьки. А що від самого вигляду хоч і якої свіжої крові упирення негайно опадали страшні корчі, загрожуючи покласти край його існуванню, то перелякані батьки, щоб не звести зі світу свого єдиного нащадка, зціпивши зуби й умиваючися гіркими сльозами, змушені були, замість годувати маля щілющою й отравною людською кров'ю, варити йому кашку з кульбаб і витискати сочок зі стокроткових пелюсток.

Врешті-решт упирі, що, як і кожен батькі, які люблять свою дитину, всіляко пробували зарадити страшному лихові, втратили надію, що їхня дитина ще колись навернеться на справжній упирачий шлях, і, хоч і як їм жаль краяв серце, стали радитися, чи не підкинути свого звироднілого нащадка людям, щоб бодай остаточно не зганьбити упирачого роду й племені.

Проте один дуже старий і вже беззубий упир, який доживав віку в димарі хижки, колись

зруйнованої пожежею, і до якого за мудрим словом звернулися остаточно зневірені батьки, намовив їх ще трохи почекати, тим часом узявши нянькою до упирення якогось рішучого й небоязкого чоловіка.

Упирі вирішили, що це розумна порада й, ледве дочекавшись, заки смеркне, одразу ж подалися до людей. Але кожен, до кого хоч і як уклінно зверталися упирі, відпекувався й відхрещувався від такої праці.

Тоді упирі, перестрівши якось у лісі чоловіка, якому лиха доля так довго сиділа на карку, аж від одбіг страху перед упирями, без зайвих зволікань за невеличку винагороду намовили його доглядати свого одинака, пообіцявши чоловікові недоторканість й серед решти упирів, за умови, що чоловік носитиме упирення на прогулянки, бож під малим, яке за кілька років не виросло ні на цаль, досі ще підгиналися ноги, як мотузяччя, варитиме йому кашку з кульбаб і витискатиме сочок зі стокроткових пелюсток, — єдина їжа, від котрої малого не опадали корчі.

Так домовилися, і чоловік став доглядати упирення. Доля не була ласкава до чоловіка, і він тішися, що бодай тепер йому трохи поталанило, бож нарешті після довгих злиднів і поневірянь чоловік мав, нехай і серед упирів, дах над головою й навіть людську їжу, яку йому приносили упирі, замість корінців і принагідних цвілих осушків.

Щоправда, попри обіцянки старих упирів, на початку чоловік остерігався малого упирення, пам'ятаючи, що яблуко не далеко від яблуні падає, але, пересвідчившись, що упирення не ласе до людської крові, крім того й справді кволе й немічне,

чоловік перестав чатувати. А що біля малого не доводилося надто багато поратися, бо, попоївши, воно, замість гратися, переважно тихо сиділо в кутку, то чоловік і зовсім заспокоївся. А заспокоївшись, розледачів і втратив пильність.

Отож, коли раніше чоловік тричі годував упиреня, то тепер він вирішив, що вистачить і два рази на день, тим більше, що мале ніколи не нагадувало, що воно голодне. Потім, пересвідчившись, що упиреня не плаче, чоловік став лише раз на день лагодити йому їжу, до якої упиреня не виявляло великого зацікавлення. А тоді воно вже якось саме собою приключилося, що однієї погожої днини чоловік і взагалі забув нагодувати упиреня. А сталося це тому, що чоловік особливо добре пополуднував, бо упирячі батьки, гадаючи, що чоловік сумлінно клопочеться їхньою дитиною, напередодні принесли цілий кошик наїдків і вина, що їх упирі напташили від своїх жертв. А що ситий не думає про голодного, то чоловік, добре випивши й попоївши, забув про упиреня, і на цьому й здолав його сон.

Досі чоловік про всяк випадок остерігався спати в присутності упиреняти, але тепер, розміркувавши, що жодної небезпеки нема, як це завжди вдається людині в достатках, і чуючи, що йому важчають повіки, чоловік зручніше вмостився на лаві й захропів.

Так мале упиреня вперше побачило, як спить людина.

Може, якби чоловік нагодував його, воно не звернуло б на це уваги. А то мале відчуло голод, який спонукав його пошукати, чи не лежить десь, бува, пелюстка стокротки. Воно видибало зі свого кутка, наблизилося до столу, де ще валялися рештки

їжі, якої воно не могло споживати, і тоді його й вразило відкриття, що людина спить зовсім інакше, ніж упирі.

Адже коли спали упирі, навколо стояв важкий кров'яний сопух, від якого в малого відмирили кінцівки й перехоплювало віддих, роблячи його кволим, а тут від чоловіка, який досі, коли рухався, тхнув старим цапом, тепер, коли він спав, виструмовував приємний запах, що лоскотав ніздрі.

Зацікавлене упиреня підійшло зовсім близько до чоловіка, ще, звісно, не здогадуючися, що це так солодко пахне людська воля, яка під час сну виходить з тіла на поверхню й м'яким запахущим коржем плаває над чоловіком.

А що упиреня було голодне й ніде для себе не знайшло нічого їстівного, то воно й потягло цівочку цього запаху й, поволі наджувавши кусничок людської волі, з подивом встановило, що ніщо на світі так солодно не смакує, як ця потрава.

Ба більше, мірою того, як упиреня споживало цей новий харч, він дедалі ліпше йому смакував, надаючи йому сили, і мале так захопилося новою їжею, що отямалося лише тоді, коли чоловік тяжко прочумався й хапнувся рукою за груди, чуючи незвичну млість і байдужість в усьому тілі, чого досі не звідував.

Однак чоловік не здогадувався, що сталося, хоч і оглянувся на всі боки. Та й як йому було здогадатися, коли упиреня, якому новий харч додав незнані сили й спритності, ще заки чоловік підвівся і протер очі, хутенько поскакало в кут, і ніщо не зраджувало, що воно щойно ласувало людською волею.

Зрештою, тієї миті, як упиреня скуштувало людської волі, в ньому прокинулася не лише сила, а й розум, і тим самим підступ і обережність, внаслідок чого мале остаточно збагнуло, що віднині людська воля буде його єдиною їжею, хоча вряди-годи, коли чоловік пригадував про існування упиреняти, воно й вдавало, ніби й далі їсть тільки кашку з кульбаб і п'є сочок зі стокроткових пелюсток, водночас старанно пильнуючи, щоб як чоловік засне, поласувати новим, незрівняним харчем.

Отож невдовзі упиреня й виїло з чоловіка всю його волю, бож людина без волі ніколи не помічає, що вона живий труп. А коли пересвідчилося, що весь коштовний харч зужитий, зажадало, щоб батьки, винагородивши, відпустили чоловіка й влаштували бучний бенкет, заки воно піде поміж люди, оскільки прийшов час радіти батькам, тому що сповнилися їхні мрії.

І коли на бенкеті упиреня не тільки батькам, а й усьому упирячому племені повідало, що віднині воно житиметься виключно людською волею, зачудовані упирі одностайно погодилися, що мале, кволе упиреня — наймогутніший і найстрашніший упир.

— Я теж погоджуюся, що упиреня, яке живиться людською волею, найстрашніший упир, — зідхнула бляшанка. — Без волі нема жодного життя. Щойно вона дає відчуті смак речей і всього існування. Без волі, мені здається, не зрушилася б і краплина.

— За кожен скарб, навіть як він задурно комусь дістається, врешті-решт доводиться платити.

Грошима, прозрінням, зручністю, а здебільшого й самим існуванням.

— Може, а, може, й ні. Це залежить від перетворень у самій живій істоті, яка платить тільки тоді, коли не вміє користуватися подарунком. Творець завжди вельми щедрий, хоч вузькосердні й закланні часто нарікають, ніби Він скнара.

— Ти справді певна, що це саме так?

— А ти — ні? Маєш нагоду змінити свою думку:

КАЗКА ПРО СЛИМАКА

Простуючи якимось крізь густий смерековий ліс, чоловік, який ще завидна поспішав дійти до хати, де пустять його на ночівлю й нагоду-ють, зауважив на стежці довгого чорного слимака, що його він першої миті узяв був за гадючення, яке щойно вилупилося. Чоловік обережно переступив через нього, аби нена-роком не розчавити беззахисного створіння, чудуючися, звідки воно взялося, бо такого не лише вго-дованого, а й довгого слимака йому ще не доводилося бачити, а коли він нахилився трохи нижче, аби пересвідчитися, чи він не помилився, то й зауважив, що слимак має на ріж-ках невеличку золоту корону.

"Багато див на цьому світі", подумки розмірковував чоловік, якому траплялося бувати в бувальцях, "і Всевишній щедро обдаровує й най-мізерніше створіння. Добре, що цим лісом рідко хто ходить. Люди різні. Ануж трапиться хтось із лихих

подорожніх, що, углядевши золоту корону на слимаку, дарма що того золота ледве набіжить на копійку, запалає жадобою привласнити її собі й за-ради цього розтопче це повільне безборонне ство-ріння, яке не має хутких ніг, щоб утекти від напас-ника".

Міркуючи так, чоловік зірвав листочок з ожини, що росла поблизу, накрив ним слимака з короною й попростував далі своєю дорогою. Та ледве він сту-пив кілька кроків, як хтось голосно його покликав, Чоловік оглянувся, однак нікого не побачив, крім слимака, якого він щойно минув.

— Я лісовий дух, — мовив слимак, бо чоловік уже лагодився йти далі, гадаючи, що то йому просто причулося. — Раз на рік, саме в цей час, як ти мене здивав, закон лісу велить мені прибрати безборонну подобу, щоб випробувати людське серце й власну відвагу. І тоді мене легко знищити, хоча в інший час ніхто мене не подужає, бож цю дужість я здобуваю лише тим, що раз на рік, буди безборонний, див-люся в очі своїй смерті, як це й сталося тепер. А що ти, углядевши мене в тілі слимака, не розчавив мене, а пошкодував, ба більше виявився не зажерущий і не зірвав з мене золотої корони, то я тобі дарую три здібності, які тобі ще, бува, колись знадобляться: перша — занурюватися в землю, друга — розуміти мову маку й третя — їздити на гарбузовому дусі.

Чоловік ще про всяк випадок оглянувся на всі бо-ки, аби мати цілковиту певність, що це говорить сли-мак, а не хтось, хто заховався за дерево, щоб покрити з його довірливості, тільки на стежці не було вже ні слимака, ні якогось іншого сліду, а поміж стовбурами смерек лише вряди-годи пролітали сиворакші.

"Невже це мені причулося від перевтоми й довгої мандрівки лісом," — засумнівався чоловік і, минаючи старезного розлогого дуба, обліпленого мохом, поклав собі перевірити, чи й справді він здолає, отак собі, як стій, зануритися в землю.

Однак щойно він це подумав, як відчув, що вже сторчка летить крізь землю уздовж коріння дуба, що виявилось стежкою на базар, де саме товклося безліч людей, що поприходили й поназ'їжджалися з усіх усюд.

Чоловік пішов поміж рундуками, і йому аж дух забило, стільки скрізь він побачив їстівного: на рожнах смажили баранчиків, кабанців і кіз, трохи поодаль на патиках — рибу, на лотках лежали пундики й паляниці, поруч дідок смажив свіжі пиріжки з квасолею й м'ясною начинкою, що їх чоловік так любив, але в нього не було й копійки, аби щось купити. "Усі дива цього світу нічого не варті, коли нема грошей навіть на малий пиріжок", — подумав чоловік, минаючи ряди. "Слимак наділив мене дарами, з яких жодного хосену", розмірковував він. "Я волів би мати в кишені бодай кілька монет, щоб купити паляницю й погамувати голод. Красти я не вмію, та й тут стільки людей, що одразу ж зловлять злодія".

Снуючи отак невеселі думки серед базару, чоловік саме минав лоток, на якому сидуха продавала мак, як йому причулося, ніби хтось, сміючися, називає його на ймення, кепкуючи з нього, що він поводить, як недотепа, не знаючи, що він носить скарб у власному роті.

Чоловік зупинився вражений, хто це його тут знає серед чужих людей, а, розглянувшись, побачив, що це жебонять поміж собою мачини і що

на цьому лотку найбільший галас, дарма що цього інші якось не помічають.

Звісно, чоловік і собі, про всяк випадок, прибрав вигляду наче він дивиться вгору на горобців, аби перекупка його, бува, не вилаяла, чого це він без діла зупиняється біля її лотка, але зиркнувши кілька разів на мак, він тепер уже зовсім виразно постеріг, що кожна мачина має ніжки, зав'язані вузликом, як кінчики хусточки, і цими ніжками мачини тупотять, аби ніхто не дібрав до ладу, що вони говорять. Проте чоловік зовсім виразно почув, що вони балакають про нього, не виключене, ще й тому, що мачини не лише надто дзвінко перегукувалися, а й одна одній наввипередки ніжками-кутиками зав'язаних хустинок показували на чоловіка.

— Глядіть-но, сестрички, — кричала одна особливо заповзята мачина, — сестрички, дивіться лишень, ось тиняється голодний бідака, не знаючи: варто йому плюнути на землю, як із його слини вродиться золотий карбованець.

— Він носить у роті цілий скарб! — захлиналася друга.

— Авжеж, — погоджувалася її сусідка-мачина, — тільки йому вільно плювати, збагачуючися, не більше, як сім разів. На восьмий — зась, інакше він складе голову!

"Невже це й справді так, як вони запевняють, зачудувався чоловік.

А що голод не сприяв сумнівам, то чоловік і вирішив перевірити, міркуючи, що коли вже слимак наділив його здібністю занурюватися в землю й розуміти мову маку, то, може, макові балачки й справді стануть йому в пригоді.

Отож нагледівши щілину поміж рундуками, чоловік оглянувся, чи його ніхто не сочить, тоді приставив долоню ребром до правого кутка рота, пильнуючи, аби ніхто не постеріг, що він чинить, і плюнув.

Дивиться, й справді на землі аж горить золотий карбованець. Чоловік спробував на зуб — щире золото. Втішений він одразу ж накупив наїдків і напیتків. А що самому їжа й пиття ніколи так не смакує, як у товаристві, то чоловік пригостив кількох голодранців, яким він сам ще мить тому був, і одразу ж у нього з'явилося повно знайомих і приятелів.

Та коли чоловік задовольнив голод і спрагу, його погляд випадково сковзнув по власних штаних і черевиках, і чоловік побачив, що одяг на ньому надто приношений, а черевики в дірках.

Отож, віддалившись на хвильку, ніби до вітру, чоловік за найближчим рундуком плюнув ще раз і справив собі новий виряд. А щойно він у новому виряді пройшовся поміж рундуками, як йому підморгнула писана краля, і чоловік і не зчувся, як усі сім золотих карбованців пішли за вітром. А тут ще випадало частувати нових друзів та знайомих, які ледве чи повірили б, що в нього порожньо в кишенях.

"Сім разів я плював на землю, й щоразу з'являвся золотий карбованець", розміркував чоловік, "Чого це має мінятися те, що досі безвідмовно мені слугувало. Напевне машини мали щось інше на увазі, і в житті не треба бути надто боязким. Небезпека однак чигає на людину від колиски, але як відомо, смілива людина вмирає лише раз у житті, тим часом, як боягуз переставляється до праотців щомиті".

І тому, допильнувавши, коли краля, що вподобала чоловіка, оповідала особливо соковитий жарт його численним друзям і знайомим, чоловік хутенько підвівся, знайшов поблизу щілину між двома рундуками й, пересвідчившись, що його ніхто не бачить, у восьмий раз плюнув на землю.

Та хоча чоловік вибрав такий закуток, де не те що ніхто не їздив, а й ніхто не проходив, його слина влучила просто в око цареві, що у срібному ридвані, запряженому кіньми в золотих попонах, з великим почетом саме їхав найширшою дорогою поміж рундуками.

Царева варта одразу ж побігла з мечами на чоловіка. Йому залапали руки, забили в кайдани й кинули до в'язниці, й, виконуючи веління царя, окличники оголосили, що наступної днини чоловіка прилюдно стратять на колесі, бо такого ще не чувано в їхній країні, аби якийсь зайда без роду й племені прилюдно плював цареві в обличчя, хоча чоловік без угаву кричав, присягаючися, що він і на гадці не мав когось ображати, а вже царя й поготів.

"Не послухався я голосу маку, тож тепер мене й спіткала заслужена кара, — гірко дорікав собі у в'язниці чоловік, якого одразу ж забули всі його друзі, знайомі й краля, що обіцяла його ніколи не забувати.

"Так воно є, як є, однак мені, окрім на себе, нема на кого нарікати", вирішив він, і йому, закортіло бодай крізь невеличку продухвину в його камері востаннє подивитися на світ божий.

Став чоловік на дзиґлик, вхопився за ґрати, бачить, навколо самі пустирища, надворі світить сліпуче сонце, ніде ні душі, і тільки збоку хтось виплекав собі невеличкий баштан, обгородивши його

кам'яним муром, на який зіп'ялося гарбузиння з подекуди вже чималою зав'яззю.

І тоді чоловікові й спало на думку, що слимак обдарував його здатністю їздити на гарбузовому дусі. А що в нещасті людина хапається і за соломину, яка здається тоді більшою від колоди, то чоловік і покликав гарбузового духа, аби той допоміг йому якось видибати з халепи, й від несподіванки аж підскачів. Бо біля нього щось гупнуло, ніби пожбурили добрячу гирю, тоді гиря спухла бородавкуватим червоно-жовтим гарбузом, який хутко до самих зернят розкрутився довжелезною лушпиною, а з її кінця підвівся усміхнений жовтий велетень, на голих грудях в якого замість волосся росла огудина.

— Чи ти можеш винести мене звідси? — спитав чоловік.

— А що це таке — можеш чи не можеш? — поцікавився гарбузовий дух.

— Могти — це могли! — пояснив чоловік.

— Не знаю такого, — розвів руками велетень.

— Алеж я тебе покликав, і ти з'явився! Щойно ти це міг, а тепер не можеш!

— Я не знаю, чи я щось можу, чи не можу. Ти наказав, і я з'явився, — скрушно відповів гарбузовий дух. І чоловік збагнув, що до духів треба звертатися лише в наказовій формі.

— Вези мене геть із в'язниці, і то притьмом! — гукнув чоловік. Гарбузовий дух дзиґою крутнувся навколо нього, перетворившись на прозору м'яку лійку, що обліпила чоловіка, який відчув, що його рвонуло вперед, аж замакітрилося в голові. А тоді чоловік і зауважив, що він стоїть на стежці серед лісу й дивиться на слимака в золотій короні.

— Дуже тобі дякую, — вклонився чоловік слимакові, — що ти врятував мені життя, обділивши трьома дарами. Але я їх повертаю тобі назад. Людина не гідна користуватися тим, що перевищує її спроможності, бо це призводить лише до зайвих ускладнень.

— Нехай назавжди залишиться тобі це розуміння речей, — мовив слимак. Однак віддавши мені з власної волі зовнішні дари, ти здобув найбільший унутрішній дар: усвідомлення, від якого визріває небачена перлина в душі. Віднині — ти найбагатша людина в світі, байдуже, чи ти ходитимеш у лахмітті, чи в оксамитах, житимеш в розваленій хижці, а чи в царських хоромах з кришталевими підлогами. Відтепер всі посіпості — в тобі. А коли перлина в твоєму серці розростеться до таких розмірів, що на тобі залишиться сама шкіра, ти ступиш на стежку, на якій ми оце зараз стоїмо, бо ця стежка — той рятівний промінь, що його простягує Творець кожному сотворінню.

— Ти надто рожево дивишся на світ, — клацнув зубами шакал, прочісуючи свій хвіст,

— А ти надто похмуро.

— У мене просто більший життєвий досвід.

— Даруй, я теж існую на світі не один день. Я вже була, коли ти ще не народився.

— Це не аргумент. Навіть Творець отак собі — ні сіло, не впало — не розкидається дарами.

— Я іншої думки. Крім того, кожен дар — це також повчання, хоча ніхто не любить, аби його повчали.

— Не ми з тобою створили цей світ. Такий він є і такий залишиться.

— Хто зна. Тієї миті, як жива істота захоче, аби її існування змінилося, воно й справді зміниться, тільки не кожен здатний допасуватися до цього.

— Найбільше не вірять у здійснення того, чого нетерпляче очікують, як чоловік, що одбіг рінини, подарунка моря.

— Якби знаття!

— Ось слухай:

КАЗКА ПРО РІНИНУ, ПОДАРУНОК МОРЯ

Колись так сталося, що однієї погожої днини зневірений чоловік, якому від колиски ніколи не таланило в житті, втомившись битися навкулачки зі своєю лихою долею, вирішив покласти край своєму мізерному існуванню. А що в нього не знайшлося навіть неперегнилого мотузка, аби повіситися, бо щелепаті злидні, унадившись за ним, як пси, жерли йому з-під рук усе, на що він кидав оком, а поблизу простяглося неосяжне море, то чоловік надумав утопитися.

"На цьому світі мені однак немає життя, може, я здибаю щастя бодай серед мертвих", — розміркував він і подався на берег. Там чоловік нагледів скелю, яка далеко сягала в море, де починалися глибини, звідки чоловікові, навіть якби він і захотів, забракло б сили виплисти.

Вирішивши, що це саме те місце, де найхутчій, а, головне, найповніше відбудеться перехід до іншого

світу, чоловік заходився видряпуватися на вершок скелі, тішачися, що бодай зараз — єдиний раз у житті, — йому нарешті поталанить довершити до кінця задумане.

Однак вже піднісши над головою руки, аби шубовснути вниз, він побачив, як раптом грубезна хвиля, що майже сягала вершка скелі, накопившись десь збоку на морську гладінь, тріснула посередині, й звідти, обтрушуючися від бризок, вийшло на берег сухісіньке море.

— Добрий чоловіче, — мовило воно, втішаючися, — я шукаю няньки для мого малого океаненяти. В нього від пологів померла мати, і я конче потребую надійної няньки. Я охоче доглядало б його й саме, та я не тільки переобтяжене одвічною додатковою працею, якій нема кінця й краю, дарма що я гарую вдень і вночі, а й, на моє лихо, як показала практика, цілковито непридатне для цієї надто делікатної справи. І винне тут виключно моє батьківське серце, бож океанення — моя єдина дитина. А що кожен одинак — пещеник, то це неминуче й призводить до щораз небезпечніших ускладнень. Адже все, що маля побажає, — а воно бажає безперервно майже цілу добу за винятком тих кількох надто коротких хвилин, коли воно спить, — я мушу виконувати з тієї простої причини, що я не витримую немовлячого плачу, тим більше, коли це репетує моя власна плоть і кров. А це, звісно, кепсько впливає на виховання. Дитина мусить знати, що добре, а що погане, інакше вона ніколи не стане дорослою, хоч і вибехається на гевала, й не здолає дотримувати законів, на яких тримається світ. Якщо ти погодишся протягом трьох років пильнувати мого

одинака, я тебе щедро винагороджу. Щоправда, моє сумління велить мені чесно перестерегти тебе, аби ти не мав згодом до мене жалю, — виховання океаненяти вельми небезпечна річ, хоча, здається, тут найбільше завинили самі няньки. Вони ставилися до немовляти, — лише тому, що воно від самого початку було більше, ніж вони, як до дорослого, і цим багато чого напсували, викликавши вовка з лісу, що на них самих і окошилося. В усякому разі, досі всі, кого я наймав доглядати своє чадо, наклали головами, і я, признаюся щиро, вже був цілковито зневірився, чи когось ще підшукаю. Та коли я побачив, що ти однак лагодишся вмирати, я зважився запропонувати тобі цю працю. А тепер слухай пильно, аби ніщо не застукало тебе зненацька. Вартування біля океаненяти складається з трьох обов'язків: перший — чукикати малого, і для цього треба брати океанення за ліву ногу. Вона зі щирого золота від пальців на нозі до коліна, і тільки за цю ногу його й можна втримати, інакше ніхто не дасть із ним собі ради. Але й тут я мушу попередити тебе: руки всіх твоїх попередників, що досі виконували цю службу, одразу ж приростали до золота, і вони всі гинули. Справа в тому, що коли руки няньок приростають до золотої ноги океаненяти, це йому вельми болить, і воно заходжується торсатися й репетувати. А що від цієї шарпанини й рейваху руки няньок ще дужче приліплюються до золота, то мале врешті-решт або відкушує свій няньці голову або топить її в обіймах свого плинного тіла.

Другий обов'язок — це годувати океанення з мідної ложки, що дотепер, хоч і як це сумно згадувати, теж кінчалось смертю всіх, хто за це

брався. Не виключене, тому, що кожній дитині, а не лише моєму немовляті, ніщо не замінить материнського молока й ласки, якої йому бракує, а тут ще, гляди, й няньки-неотеси вряди-годи підгодовують його кашками, звареними задля зручності, хоч я й тримаю для дитини козу, — на порошковому молоці, від чого океанення дуже легко хвилюється й надмір розгулюється, а це кепсько впливає на його вдачу. А вже розгулявшись, воно ковтає разом із ложкою і саму няньку. Звісно, на ранок воно і ложку, і няньку виблює, але за цей час нянька встигає перетравитися, і я нічим не годне зарадити, бо ж не бігати мені в моєму віці ще за душами мертвих? Але маля мусить їсти, і то вже твій клопіт, як ти з цим упораєшся. Щождо третього завдання, — то й воно не з легких. Адже океанення — дитина і, як усі діти, мусить колись спати, щоб набратися моці, хоч воно того покищо страх як не любить. Бо спати воно мусить у залізному ліжку, аби йому ще в молодому віці, як деяким річкам і струмкам, не повикривлювало хребта, рук та ніг. Коли ж його силоміць, — а яка дитина піде до ліжка з власної волі? — вкладають до залізної колиски, воно найлютіше пручається. А що воно, хоч і немовля, але від народження — мій гідний нащадок, у ще м'яких м'язах якого сплять усі стихії, то воно й має досить сили, аби, впавши на няньку, задушити її. Оце й усі. Я тобі нічого не затаїло, і твоя воля погодитися чи ні. Я тебе не силуватиму, зі страхопудів, як я вже переконався, однак жодного хосену, хоч мені й нагнать мати няньку. Але якщо ти погодишся й упораєшся з малим за три роки, я тебе щедро винагороджу.

— На землі мені однак немає життя, може, я його матиму бодай на дні моря, — погодився чоловік, якому від колиски ніколи не таланило, й попросив лише море, заки він перейде до своїх нових обов'язків, роздобути йому рукавицю з бичачої шкіри, лопату свіжого свинячого гною, баняк піску та баняк смоли й оберемок дубових дров.

Море вельми втішилося з такої відповіді й, звелівши чоловікові хвилючку почекати на скелі, заки воно повернеться назад, побігло геть і невдовзі принесло все, що зажадав чоловік. Той ще перевірів, чи рукавиця — міцна, свинячий гній — свіжий, смола в'язка, а дубові дрова — сухі, і, зваливши все те собі на плечі, вирушив у морські глибини доглядати й виховувати океанення.

Ще здалеку угледівши розпещеного малого, що грався кольоровими камінчиками на дні морському, чоловік одяг бичачу рукавицю, обмастив її свинячим гноем, а тоді, допилювавши, коли воно похилиться набік, ухопив океанення за золоту ногу. Морський нащадок одразу ж впав горілиць, аби легше надутися, набравшись сили, в очікуванні, що руки нової няньки зараз приростуть до золота. Та рукавиця, вимашчена смердючим мастилом, лише ковзала по золотій гоміліці й не приростала, дарма що океанення так надималося, аж йому посиніло черевце від напруги. Врешті-решт, втопившись, а, головне, — переконавшися, що тут воно нічого не вдіє, океанення послабило м'язи й уже спухляно погодилося, аби його чукикали.

Так чоловік, якому лиха доля не давала промитой води на білому світі, упорався з першим своїм обов'язком.

Коли ж настав час годувати морського пестунчика вівсяною кашкою на молоці, чоловік, якому від колиски ніколи не таланило, вмочив держалко мідної ложки в баняк зі смолою, вкачав її в пісок, а тоді щойно хутенько зачерпнув навареної у казанку вівсяної каші на козячому молоці й миттю упхав її океаненяті до рота.

Маля ще більше роздзяпило писок, готуючися покищо беззубими, проте вже океанськими яснами, разом із ложкою проковтнути й чоловіка чи бодай відкусити йому голову. Та відчувши одразу ж за смачною вівсяною кашкою незнані океаненяті смолу з піском, від яких йому миттю заболіло й спухло піднебіння, воно мимоволі відсахнулося, якраз настільки, аби не торкатися рапавого держалка ложки, не годне збагнути, чому це після вівсяної кашки знову й знову йому на язик суне смоляно-піщана погань. А поки океанення розмірковувало, що й до чого, чоловік і встиг нагодувати малого, не потерпівши при тому.

Зрештою, так само упорався чоловік і з третім завданням. Щойно він зауважив, що океаненяті сон скліплює повіки, хоча воно від цього ще більше вередує, розхитуючи навколишні підводні скелі, чоловік підклав під колиску дубових дров, розпалив під нею вогонь, а тоді, вичекавши слушної нагоди, вхопив вередуна за золоту ногу й поклав до розпеченого ліжка. Океанення крутнулося, метикуючи, як то воно звикло, обвалитися своїм страшним тілом на чоловіка й потрощити йому кості. Та розпечена колиска, якої, борсаючися, торкалося воно, обертало зайві м'язи малого на пару, і чоловік, не зазнавши шкоди, й утопав морського

нащадка в ліжку. А тоді вже цілу ніч підтримував під колискою вогонь, аби мале думало, що то материнське тепло, якого океаненяті не судилося звідати. Бож, як то кожен знає, без тепла, а материнського й поготів, не росте навіть трава, і океанення, нарешті уговтане й зігріте, вперше від народження виспалося. А виспавшись, під доглядом чоловіка, якому ніколи не таланило в житті, знаходилося навчатися найнеобхідніших правил поведінки, конечних навіть для океанських стихій.

Море було дуже вдоволене працею чоловіка, і три роки, протягом яких чоловік няньчив океанення, що під його опікою набиралося не тільки сили, а й розуму, спливли, як один день.

Чоловік і сам не зчувся, коли однієї погожої днини море прикликало його до себе, подякувало за сумлінну працю і, як винагороду, подарувало, навбільшки з поросяче рильце, сіреньку — з темнашими й світлими плямами — рінину, сказавши:

Не дивуйся, що це тільки рінина, та ще й така мала й непоказна. Видимість завжди омання, бо що менша якась річ, то більше в ній моці. Отож у цій мізерній рінині містяться всі гори й доли земної кулі, всі краї й царства і всі людські пристрасті. Віднині всі ці посілості — твоя власність. Вистачатиме тобі пильно глянути на першу-ліпшу пляму чи подряпину на цій рінині, як ти станеш володарем, на твій вибір, незорого царства, яких без ліку всередині цього непоказного камінця. Тільки я мушу тебе попередити, що кожне володіння чимось, байдуже, чи ти володітимеш малим, а чи великим, завжди пов'язане з певною передумовою. Така природа речей, і я тут нічого не вдію. Усі ми підвладні тим

самим законам, і не я їх започаткував. Передумова чинна й тут, хоча вона зовсім проста і її легко дотримувати. Якщо ти хочеш, аби не лише ти, а й усі твої нащадки завжди володіли тим, чим ти віднині володітимеш, ніколи за жодних обставин не заводь розмови з дідком на роздоріжжі, коли смеркає. Якщо ти цього дотримаєшся, ти проживеш довге й щасливе життя, втішаючися на старість численними онуками й правнуками.

Чоловік зі сльозами на очах подякував, потиснув морю руку й повернувся в світ.

І, справді, від тепер усе пішло йому гаразд. Щойно чоловік зосереджував погляд на річині, як у ній, точнісінько, як це казало море, відкривався краєвид за краєвидом — з ріками, горами й долами, і кожен закуток, кожне королівство й царство — на найменше бажання чоловіка ставало його власністю. А що до достатку людина хутчій звекає, ніж до злиднів, то чоловік невдовзі й забув, що колись, — а це колись здавалося йому в ті рідкі хвилини, коли він про те випадково згадував, таким далеким, наче відтоді минули тисячоліття, хоча з того часу пройшло лише кілька років, — він не мав навіть путящого мотузка, аби, доланий лихою долею, поповнити самогубство.

Як різнилося тепер його життя від тих злигоднів, що привели його на скелю, з якої він лагодився плигнути в море! Тепер навколо нього юрмилися не лише численні друзі, яких він, будиши бідним, ніколи не мав, діти з дружиною, а й міністри, полководці, вчені й просто челядь, ладна виконати кожне його бажання.

А що чоловік був не надто зажерущою й не надто квапливою людиною, а бажань у нього за часи

попередніх митарств назбиралося подостатком, то йому й здавалося, що до бажання колись погугорити в присмерку з дідком на роздоріжжі він взагалі не дійде в своєму житті.

Не виключене, що він щасливо й звікував би свій вік, якби однієї днини, що нічим не різнилася від інших, йому не спало на думку, що коли людині чогось не вільно, вона не може бути щасливою.

Щоправда, цю думку чоловік одразу ж відкинув. Адже він ще не вичерпав усіх своїх бажань, і то, далебі, далеко принагідніших, ніж якась там розмова з дідком у присмерку на роздоріжжі. Але тому, що всі інші бажання були здійсненні, вони перестали його цікавити, а від цього життя ніби поплавло кудись в інший бік: квіти стали втрачати яскравість, свіжість і запах, сонце — тепло й сяйво, а в сміху чоловікові щораз частіше вчувався плач.

І тому одного пообіддя, коли після смачних потрав усе його метушливе оточення спочивало, милуючися водограями, чоловік прихопив зі собою річину, перевдягся в лахміття служки, аби його не пізнали, й, нікому нічого не кажучи, нишком вийшов із палацу й подався, куди очі дивляться.

Однак щойно золоті прапорці на вежах палацу зникли за горою, як чоловік постеріг, що на дворі смеркає і він наближається до роздоріжжя, на якому стоїть дідок, ніби чекаючи на нього.

"Напевне море мало щось зовсім інше на увазі, чого я просто не зрозумів, коли остерігало мене перед роздоріжжям у присмерку й дідком, — подумав чоловік. "Та й, зрештою, що лихого може трапитися, коли я з дідком лише привітаюся й піду собі далі".

“Доброго вечора, — обережно вимовив чоловік і побачив, що навколо ніщо не змінилося. На роздоріжжі все ще вичікувально стояв дідок і лише сутінки ледь-ледь згускли. А що дідок не відповів на його привітання, а тільки зневажливо зиркнув на нього, то чоловікові нестерпно закортіло похвалитися перед ним.

— Я досяг усього в житті, — поволі вимовив він, але дідок не озвався й цього разу, тільки вибалушився на чоловіка.

— Я справді досяг усього в житті, і то виключно завдяки оцій рінині в моїй долоні, що виглядає не більшою від голубиноного яйця, — трохи голосніше повторив чоловік.

— Ти верзеш нісенітниці, — озвався нарешті дідок і ступив крок назустріч чоловікові.

— Це особлива рінина! В ній справді містяться всі гори й доли земної кулі, а, головне, — все те стає одразу моїм, вистачає мені того лише побажати. Всі царства й королівства.

— В такому мізерному камінчику не вміститься й миша, не те що гора, а королівство чи царство й поготів!

— Алеж цю рінину подарувало мені море! Вона не така, як інші!

— Морю вірять лише цілковиті бевзі. Ти не знаєш того, що знає кожна дитина: море підступне й брехливе. Я ще не подибував жодної тямущої людини, яка вірили б морю.

— Моя рінина — це найдорожчий скарб, що його море дало мені, як винагороду.

— Ну от, бачиш! Таких скарбів тонни на кожному березі. Порівняй її з іншими, і ти не відрізниш її від навколишніх камінців.

— Але ж завдяки цій рінині я став володарем цієї країни!

— Таких володарів тепер розвелось під кожною ворітницею, хоч греблю гати. Добрий мені з тебе володар, коли ти не заробив навіть на порядний виряд.

— Та ж це лахміття мого служки, бо я не хотів, аби помітили мій відхід й перешкодили цьому. Проте вистачає мені зосередити погляд на найменшій плямці чи подряпині цієї рінини, і я матиму все, що хочу.

— Ти сниш вочевидь, — сердито буркнув дідок, — і твоя рінина нічого не варта.

— Ти зараз побачиш! — вигукнув чоловік і вибалушився на свою рінину. Однак у ній нічого не ворухнулося, хоч і як він напружував зір.

— Море й справді ошукало мене, — аж підскочив чоловік, з пересердя пожбуривши рінину далеко від себе, і тієї миті зауважив, що біля нього нема ні дідка на роздоріжжі, ні вечора, ні тієї країни, володарем якої він щойно був, а тільки височіє стрімка скеля, в одній із заглибин якої він примостився, аби не впасти в море, освітлене вранішнім сонцем.

Гірко заплакав чоловік, збагнувши, що хоча море його й попереджало, він сам з власної дурної волі пожбурих від себе своє щастя, що містилося в рінині, де залишилися його дружина, діти, друзі й ціле царство, до якого не було вороття, бож двері, в ті краї містилися в рінині, що її він сам викинув.

Якби йому не було соромно перед морем за власну глупоту, він напевно кинувся б униз, як це він постановив тоді, коли вперше видряпався на цю

скелю. А що тепер йому випадало ремствувати не на лиху долю, як колись, а на власну нерозсудливість, то, наплакавшись вдосталь, чоловік підвівся, востаннє глянув на морську гладінь і, обережно долаючи спуск до рівнини, пішов у світ, аби там за мізерний крайчик хліба й ложку гарячої юшки розповідати охочим слухати, що він колись посідав і що, завдяки власній нерозважності, назавжди втратив.

— Шкода, що чоловік не знайшов нікого, хто б йому добре порадив. Може, він зміг би все направити. Чому він не спробував ще раз порозмовляти з морем? Я певна, що море не таке вже й непохитне у своїх рішеннях. Якби чоловік не зневірився і, попри те, що сталося, звернувся зі словом до моря, воно напевне ще раз допомогло б йому. Але чоловік повірив у свою поразку, і тому ніщо вже не могло його порятувати. Я переконана, що всьому можна зарадити. Треба лише мати витримку й наполегливість.

— Є випадки, коли нічого не можна вдіяти, бо такі обставини.

— Обставини завжди можна змінити.

— Ти гадаєш, що плазуни ніколи не вилізли б на суходіл, якби вони не поклали б собі це вчинити?

— Вони схотіли, і це їх переінакшило.

— Якби кожне бажання втілювалося в життя, весь світ був би інакший.

— А хіба це не так? Надзвичайне трапляється щомиті, тільки ми його не помічаємо.

— А, може, воно не трапляється?

— Трапляється. Ось слухай:

КАЗКА ПРО ГУСКУ, ЯКУ ЗМУШУВАЛИ НЕСТИ ПРОСТІ ЯЙЦЯ ЗАМІСТЬ ЗОЛОТИХ

Колись так трапилося, що в одного господаря серед зграї добре вгодованих гусей одна гуска, яка нічим не відрізнялася від інших, почала раптом нести золоті яйця.

“В моєму зразковому господарстві я не терпітиму жодних недобств, — попередив господар гусячу зграю, — бо кожне відхилення від природного стану речей рано чи пізно призводить до лиха, згубного для всіх створінь”.

Але попри цю догану наступного дня, коли господар пішов із кошиком збирати гусячі яйця, він знову побачив свіже золоте яйце, і це вже його не абияк схвилювало.

“Цей злісний вибрик клятого птаха мені дедалі менше подобається, — вирішив господар, вражений зятим непослухом. — Бо якщо мене не слухатиме навіть моя власна гуска, яку я можу щомиті зарізати, хто ж тоді на світі мене взагалі шануватиме”.

І тому ще раз насамоті обміркувавши всі можливі переваги й небезпеки такого явища, стурбований господар став перед усіма гусками й заходився прилюдно соромити ту, яка несла золоті яйця, кажучи, що бажання, замість звичайних, нести золоті яйця, походить від пихи, згубної для кожного створіння, котре забуває, що досі ще ніхто не спромігся насититися, нехай і яким коштовним металом. Однак головна небезпека навіть не в примножуванні цієї золоті марноти, а в тому, що гуска, яка затялася нести золоті яйця, вочевидь ступила на хибний шлях, забувши скромність, окрасу земних створінь, а пиху, як відомо, кожному доводиться гірко покутувати. Зрештою, ні для кого не таємниця, що пиха позбавляє кожне створіння можливості перевтілитися у щось ліпше й досконаліше в наступному житті, бож, сливе ще ніхто ніколи не чув, аби пихате створіння добігло і наймізернішої місцини в раю.

Почувши таке, гуска дуже засмутилася й, пішовши в найтемніший закуток двору, попросила Провидіння, щоб воно зробило її такою, як усі. Проте, чи тому, що Провидіння саме терміново клопоталося чимось іншим, а чи ще з якихось, не менш важливих причин, гусчине прохання не досягло найвищих вух, отож хоч і що гуска чинила, намагаючися зарадити своєму ґанджеві, вона вперто несла тільки золоті яйця. А що сумлінного птаха дуже боліли докори господаря, які її не абияк схвилювали, бож гуска, як і кожне тямуще створіння, прагнула у винагороду за дотримання законів і гідних правил поведінки отримати якщо вже не якийсь закапелок у Божому раю, то бодай змогу перевтілитися в наступному житті у щось ліпше й

досконаліше, то вона, трохи повагавшись, подалася до місцевої ворожки й попросила ту її якось допомогти. Ворожка дала гусці три хлібні кульки, велівши класти по одній кульці на язик під час цілковитої повні місяця й чекати, заки лік подіє.

Гуска низенько вклонилася своїй добродійниці, дякуючи за допомогу, й, нікому нічого не кажучи — заходилася лікувати сама себе від пихи, старанно дотримуючися вказівок ворожки.

Лише чи тому, що гуска від нетерпіння ніяк не годна була дочекатися цілковитої повні, конечної для дієвості ліку, чи тому, що перші-ліпші наслідки завжди мають не лише видиму, а й глибоко приховану причину, але того дня, коли гуска сподівалася, що нарешті, замість золотого яйця, вона знесе свіже, як усі порядні гуски, на її велике горе й розчарування вона знесла діамантове яйце, яке засяло на весь гусятник, змусивши господаря серед ночі схопитися з ліжка й вибігти на двір подивитися, чи не скоїлося великої пожежі.

Цього разу господар уже не на жарт розгнівався на гуску. Він не тільки знову присоромив її перед усім птаством, назвавши її вчинок виявом неколеґіального себелюба, якому не місце в пристойному товаристві, за мораль котрого він, господар, несе відповідальність перед вищими силами, а й сказав, що подібний приклад пихи й непослуху гідний найвищої кари, і тому вдосвіта, щойно зійде сонце, він сам скарає гуску на горло.

Почувши з уст господаря такий страшний вирок, гуска спробувала докинути на свій захист, що вона справді не знає, яким побитом її яйця, замість звичайних, спочатку були золоті, а тепер, на її лихо,

обернулися й на діамантові, бож усе, чого вона, гуска, щиро прагне, це знести звичайнісіньке яйце, і це справді не її провина, що її яйця чомусь відрізняються від звичайних.

Однак господар перепинив її, кажучи, що це в неї зайвий раз промовляє пиха й гординя, яка розкладає мораль усієї гусячої зграї.

Мовляв, усі її, гусчині нарікання — марні, бо вона заслужила на те, що її тепер очікує, і її спостигне справедлива кара.

Тяжко засмутилася гуска. А що в ті часи небо ще не було далеко від землі, то гуска й вирішила, заки господар нагострить сокиру, хутенько податися до самого Господа по справедливість.

Тоді Всевишній щойно упорядковув рай, і на воротах не стояло ані озброєної вогняними мечами янгольської сторожі, ані святих ретельників, і тому гуска одразу ж і втрапила до самого Господа. Глянув Усевишній на прохачку, глянув на роз'юшеного господаря з нагостреною сокирою й про всяк випадок, аби до неба не бігали з кожною дрібницею, вдарив ногою небесну твердь, яка одразу ж піднеслася високо над землею, назавжди зруйнувавши всі ті стежини, котрими доти звірі й люди вільно ходили до Всевишнього.

Побачивши себе на такій високості, гуска зблідла від переляку й заплакала, потерпаючи, що від нині вона не матиме ні кола, ні двора, хоч вона про те нічого не сказала голосно. А що Всевишньому видно найменший порух думки навіть у гусчиній голові, то Він заспокоїв птаха, пообіцявши, що відтепер вся світобудова буде гусячим двором, в першому-ліпшому закутку якого гусці вільно нести всім на

втіху золоті й діамантові яйця, що їх люди, внаслідок своєї короткозорости, називатимуть зорями, хоча в дійсності це будуть лише видимі сходинки до Бога, де тільки й панує суцільне добро й справедливість.

— Усі ми прагнемо добра й справедливости. Кожен переконаний, що чинить тільки добро, хоча це добро частенько обертається злом, — позіхнув шакал.

— Справжнє добро ніколи не обернеться на зло. Якби кожне створіння мало трохи терпіння й трохи уважніше сталося до іншого, багатьох лих просто не існувало б.

— Може, ти й маєш рацію, що добро буває різне. Але мені здається, що в самому добрі мусить міститися якась незначна частка зла. Особливо, коли добро стає надто настирливим.

— Справжнє добро не буває настирливим.

— Тобто, ти визнаєш, що є справжнє й несправжнє добро?

— Добро — завжди справжнє, — ображено заперечила консервна бляшанка.

— Ти певна?

— Досвід теж може заводити на манівці.

— Не конче. Ось маєш:

КАЗКА

ПРО ГАДЮКУ Й ОРЛА, АБО НЕВДЯЧНОГО ПРИЯТЕЛЯ

Коли ще кожне створіння на землі щотижня ходило звітувати Творцеві про свої діла, якось нагодилося, що на скелі, на якій тварини чекали на Божу авдієнцію, де надто довго просторікувала стоніжка, орел і гадюка перекинулися кількома словами, із тих слів сама собою виснувалася розмова, під час якої орел зачудувався розумом і добротою гадюки, зокрема ж влучністю поодиноких її суджень, і тому, коли згодом усі розійшлися по норах, домівках і водоймах, гадюка й орел відчули: в них стільки спільного, що вони не годні жити один без одного.

З того часу й повелось, що орел став учащати до гадюки, бо розумнішого й добрішого створіння він досі не подибував, та й гадюка дбала про свого гостя, як тільки могла, а орел, який досі жив самотнім відлюдком, уподобав піклуватися про свою шляхетну приятельку, намагаючися вгадати її найменше бажання.

Одного разу трапилося, що орлові ніяк не щастило в полюванні. Хоч скільки він кидався на здобич, усе чомусь вислизало з пазурів, і того дня змучений, голодний і обшарпаний орел явився до гадюки без гостинця.

Глянула гадюка на орла, їй стало шкода зачев'яділого приятеля, і вона вирішила допомогти йому, прикликавши на допомогу всю свою мудрість.

Орел дуже мені до душі, — міркувала гадюка, — і ми, властиво, майже кривні, бож його шия і моє тіло, хоч і не надто промовисто, однак незаперечно нагадує про спільних родичів, а це багато до чого зобов'язує. Щоправда, як на нормальну істоту, орел дещо дивно створіння, і все його лихо від того, що він не стоїть на землі обома ногами, вже поминаючи те, що він не годен навіть по камінні проповзти на череві. Але врешті-решт, що можна чекати від долі, яка змушує істоту з живою кров'ю ширяти попід хмарами.

— Дорогий друже, — мовила гадюка, зосереджено проводячи пальцем по своєму лискучому, мудрому тімені, — все твоє нещастя від того, що тебе обділили крилами.

Орел дуже здивувався з такої відповіді, а що він знав: гадюка добра і дає лише розумні поради, то він тяжко замислився, як йому тепер бути, бож досі все його життя містилося в крилах.

— Твій єдиний порятунок — навчитися повзати по норах і загострити зір, бо живність ховається в щілинах, і щойно вночі всі стають видющими.

Ще більше здивувався орел, бо досі він вважав свій зір дуже гострим, хоча гадюка вже кілька разів йому делікатно натякала, що не гоже бути надто високої думки про свої здібності, зокрема, коли це

стосується зору, без якого можна й взагалі обійтися. Але згадка про ніч його остаточно пригломшила, бо темінь становила для нього частину небуття, з якого він кожного разу виривався на світ сонця в небо, де його груди розтинали повітря і все, що населювало землю, було видно як на долоні, простягненій до його послуг.

— Це хибна думка, поправила орла гадюка, — ні неба, ні повітря, ні світла, властиво, не існує. — Це вигадка тих, що живуть у хмарах, а тут треба міцно триматися землі, інакше ти пропадеш. Оскільки ж мені, як нікому, залежить на твоєму майбутньому, я докладу всіх зусиль, аби ти пристосувався до цього світу. А для цього треба відкинути насамперед твоє дивне упередження проти ночі.

Тяжко замислився орел, бо його дедалі цупкіше почав огортати жах перед темінню, яку заходила ся вихвалити гадюка. Адже простори, в яких він досі літав, сповнювали його життям і міццю, кожен струмись повітря пестив його тіло, нагадуючи, що, скільки ока, все його посіло, — але гадюка так наполегливо доводила, мовляв, орел помиляється, звикши сприймати, нехай і які привабливі, уроєння за дісність, що він, захитавшись, погодився.

Правда, йому стислося в грудях від однієї згадки, що він назавжди має зректися хмар, висоти й сонця, проте гадюка так переконливо твердила, що він нічого не тямить у цьому світі, а згодом, мовляв, і сам переконається, з якої халепи вона його вирятувала, аж орел остаточно втратив певність: ану ж гадюка і справді має рацію. Бо що гадюка зичить йому добра, завдаючи собі самій зайвих клопотів, орел бачив, і його серце тануло від вели-

кої вдячності, що гадюка так старається для нього.

— Ми з тобою дуже подібні, попри несуттєву поверхову різницю, — потішала гадюка орла, — однак найперше, чого ти конче мусиш позбутися, аби парешті повноцінно увійти до дійсності, це крила, бо ці недолуга споруда, яка потворить твою поставу, замість робити її, як моя спина, гладенькою, лише забиває тебе на манівці. З таким одороблом на тулубі ти не пролізеш у жодну щілину й ніколи не навчишся жити, як усі порядні створіння.

— Але ж крила — це моя душа, — пробував перечити орел, та гадюка лише знизала плечима, натякаючи, що це досить туманне окреслення, за яким нічого не міститься.

— Я справді не годен без крил, — зітхнув орел, однак гадюка почала соромити свого приятеля, даючи йому зрозуміти, що коли він повторить це не мені, а комусь іншому, то з нього сміятимуться в пристойному товаристві.

— Крила — це найкраще в мені, — з кров'ю на серці признався орел, та гадюка терпляче запевнила його, що надмірне цінування крил, це, щиро кажучи, звичайнісінька зарозумілість, негідна порядного створіння. В її родоводі ніколи ніхто й натяку на крила не мав, а, дякувати Всевишньому, всі жили в достатках, і, як йому відомо, ніхто зі зміїв у дурнях не ходив. Отож покликатися на крила, як на якусь особливу ласку провидіння свідчить про душевну неврівноваженість, яку треба викорінювати з кописки, аби стати повновартісним створінням.

— Гаразд, — ледве видихнув орел, випроставши останнє могутні крила, — нехай буде, як ти кажеш. Обрубай мені цей непотреб.

Якби мені хтось інший розповів, що орел, який припав мені до душі за розум і широчінь кругозору, насправді має погляди вужчі від понять польової миші й страждає від уроєнь, що їх посоромилося б висловити не те що гадючення, а й найшолудивіша п'явка, я ніколи не повірила б, — міркувала гадюка. Проте вона не сказала цього вголос, аби не ображати приятеля, а хутко попереламувала всі пера й показала, як він має заповзати в щілини.

Та орлові, хоч як він трудився й прів, це ніяк не вдавалося.

Який же ти надміру недолугий, любий мій друже, міркувала далі гадюка, клопочучися біля орла. — І який же ти маленький, ти, якого я досі вважала недосяжним і великим. Імовірно, отак завжди воно з усіма тими, що їх, не знати чому, підносять до неба. Поки вони сновигають десь по якійсь вигаданій високості, де їх ніхто не бачить, а тому й не має змоги перевірити, чи то дійсно все так, як кажуть, то про них і слави, ніби вони здатні підноситися мало не до самого верхів'я світобудови. Але ж як вони взагалі здатні літати, коли жоден із них, як от мій приятель, не годен пролізти у звичайнісіньку нору? Щось тут не гаразд із їхньою величчю. Аджеж і найдурніше гадючення, ніколи не виявило б скільки тупости, незграбности й браку здорового глузду, як цей володар висот, звинності, силою і розумом якого я ще недавно захоплювалася.

Однак гадюка і цього разу не вимовила уголос того, що думала, а тільки, мавши добре серце, ще дужче пожаліла орла й вирішила подвоїти зусилля, аби хоч трохи навчити свого приятеля дійсності.

Правда, попри всі її намагання орел чомусь на очах дедалі тупішав, миршавів і вже ледве дихав,

точа гадюка не втрачала надії, що це одразу ж мине, щойно він подолає перші кроки науки, до якої, на гадючине велике розчарування, що його вона старанно приховувала, аби не ображати свого підопічного, її приятель виявився такий нетямковитий.

Орел і сам відчував, як із кожною миттю він дедалі безнадійніше туманіє й втрачає панування над собою, як його думки, що досі відзначалися сміливістю, проникливістю і, насамперед, блискавичністю, перетворюються на повільну, гнилу потеруху, непридатну не те що висловити найпростіший порух душі, а й навіть таких слів, як небо, простір, світло. І що ретельніше він намагався догодити гадюці, то незграбніший і дурніший він ставав, чуючи, як камінь росте йому в грудях.

— Це тому, що ти занадто багато мізкуєш про хмари, крила й сонце, речі, які збивають порядну істоту на шлях химер і надмірної зарозумілості, — роз'яснювала орлові гадюка одвічні істини, — а брак скромності — смертельне гальмо для самовдосконалення, а тим самим і до подальшого розвитку, без якого всі ми лишилися б одноклітинними.

Гадюка розумна, досвідчена і всім серцем бажає мені добра, — ще більше засмутився орел, а насправді надто недолугий і поганий. Невдовзі й кури сміятимуться з мене.

Тільки що ж я вдію, коли вистачає їй повести мову про ніч, привчаючи мене до справжньої дійсності, як перед моїми очима бурхливіше від гірського потоку на весні спалахує сонце й небо, яких я не годен забути, і гадюка ніяк не дасть собі ради з моїм ущент зіпсованим характером.

— Я тебе посаджу до печери, — запропонувала нарешті гадюка, — може в вічних сутінках ти хутчій зосередишся і тоді ліпше піде й наука.

Та в печері, яка радше нагадувала тісну яму зі скелястою покришкою, орел остаточно схуд, занечупарів і став очікувати смерти.

Напевно так і скінчилося б його животіння, якби одного разу, коли гадюка, вимучена нетямущістю свого учня, пішла на полювання, забувши в поспіху замкнути печеру, де орел на череві намагався проплазувати в щілину, силкуючися бодай перед смертю засвоїти благодійні поради своєї опікунки, він не звалився в провалля.

Падаючи вниз, орел мимоволі випростав потерзані крила, які непомітно для нього й гадюки встигли відрости, і вилетів із печери, а тоді, від раптового світла забувши всі угруцання гадюки і широко розплющивши очі, які ще не встигли осліпнути від печерного мороку, поволі поплив по небу.

І щойно вгорі дедалі вище розтинаючи грудьми повітря, він відчув, як в нього вливається життя, міць і розум, змушуючи його виписувати кола від радості. І, підіймаючися щораз стрімкіше й упевненіше, орел назавжди збагнув: він уже ніколи не повернеться назад.

— Ти невдячний зраднику! — гукнула йому знизу гадюка, побачивши високо над собою тінь свого колишнього приятеля, — і від нині ніколи вже не буде миру й злагоди між нами, бо знехтувані поради, перетворюються на отруту, що від нині виповнюватиме мені тіло, обертаючи серце на капшук люті й отрути.

Але орел вже не чув докорів і прокльонів гадюки, а якщо й чув, то не звернув на них уваги, бо сонце, воля і радість стерли в нього всі згадки про зміїну науку, і вона відпала від нього, як струп, що відпадає із нарешті видужаного тіла.

— Якби гадюка була справжнім приятелем орла, вона ніколи не намагалася б зробити з нього другої гадюки, — обізвалася консервна бляшанка.

— Може, в гадюки був просто поганий характер, а кепська вдача при глупоті...

— Якби гадюка й орел справді приятелювали, цього ніколи не сталося б.

— Але ж вони справді приятелювали.

— Коли приятелюють, — заперечила бляшанка, — тоді приймають приятеля таким, яким він є, не намагаючися обтесувати його на свою подобу.

— Так усі чинять.

— Далеко не всі. Я розповім тобі про справжню дружбу:

КАЗКА ПРО БИКА Й МЕТЕЛИКА

Колись у корови, що, як й інші, випасувалася на соковитих луках доброго господаря, знайшлося теля, якому судилося стати крилатим биком.

Звісно, поки теля ще смоктало вим'я коров'ячої неньки і йому з кожним стрибком заносило наперед задні ноги, воно, як і решта його чотирикопитих ровесників, тлумилося разом із чередою, не думаючи про майбутнє. Однак мірою того, як ноги теляти міцнили, в його мозку дедалі частіше стали укладатися самі собою не лише круглі, а й продовгісті думки, що своєю пружністю не поступалися м'язам на грудях, і не встиг господар перегнати череду на інше пасовище, як із малого нерозумного теляти викохався кмітливий бичок, на якому вже врядагоди зупиняли замріяні погляди вологих очей не лише сусідні телички, а й воли, що тяжко працювали в полі.

* "Невже ці воли з вибалушеними очима й пооббиваними колінами й

хребтами, над якими вічно рояться хмари мух і гедзів, — теж належать до нашого бичачого роду?"

— спитав якось молодий бичок двох підстаркуватих коров'ячих тіточок, котрим, з огляду на їхню блакитну кров, його власна ненька, дбаючи про улюбленого первістка, доручила бичкове виховання, щоб дитина змалку засвоїла правила гідної поведінки і за неї перегодя не доводилося червоніти в доброму товаристві. Бо хоча нові повіви часу досягнули кречком і цієї череди, де вже давно ніхто не вимагав дотримувати вишуканого етикету, однак навіть найзачучвиреніші корови з кізяками на голові, що йшли нога в ногу з добою, любили принагідно покликатися на туманні оповістки коров'ячих прабаб, дарма що ці перекази багато хто взагалі ставив під сумнів, що з коров'ячого племені, могутнього й вільного за сивої давнини, походили навіть боги й богині, ба більше в биків колись закохувалися навіть цариці, адесь, мовляв, на краю світу, де великі млини женуть у цей світ буття, нібито ще й досі мала існувати країна, де корів не лише шанують, а й вважають священними.

Однак коров'ячі тіточки-виховательки, які радо витлумачували невгамовному бичкові всі його питання, цього разу виявилися, на диво, глухими. А коли бичок ще раз, вже наполегливіше, поцікавився, чи й воли належать до бичачого роду, бож йому кортіло одразу розв'язати всі питання, з очей коров'ячих родичок покотися важкі, як гірі, сльози. Тіточки скрушно замукали й лише перегодя, трохи заспокоївшись, веліли, щоб він їх про це ніколи не розпитував, бо як він у такому молодому віці забагато знатиме, йому гірко житиметься на цьому світі.

І хоча молодий бичок хутко забув заборону й за першої ж нагоди повторив запитання, не тільки коров'ячі виховательки, що вродилися балакучі й любили дати волю язикові, щоразу сумно дивилися на нього й відмовчувалися, а й його власна ненька не спромоглася вимовити ні слова.

Тоді молодий бичок вирішив розпитати самих волів, байдуже, що йому суворо заборонили до них наблизитися, а вже балакати з ними й поготів.

А що молодого бичка долала цікавість, і він, як це чинять усі в його віці, не міг всидіти на місці, палаючи бажанням якнайшвидше розкрити кожну таємницю, яка здibuвалася на дорозі, то, допильнувавши, коли його власна ненька й тіточки-виховательки пішли в холодок під вербу відпочити, а господар сусіднього поля подався з відром по воду до струмка в ярку, бичок підскочив до колючої огорожі й прокричав своє запитання волам.

Та воли до нього не те, що не обізвалися, а й не глянули в його бік, хоча така поведінка тільки додала бичкові снаги й знятості, бо ж він поклав собі, що не зрушитися з місця, доки не отримає відповіді.

Тому, спершися передніми ратицями на дощані ворота в дротяній загороді, він так довго ревів, аж врешті-решт один з волів не витримав і з пересердя буркнув, що і його, молодого бичка, чекає та сама доля. Мовляв, даремно він лускається, галасуючи, світ так влаштований, що всі господарі воліють мати не биків, а волів, і якби не турбота за продовження коров'ячого племені, ніде вже давно не залишилося б не те що бика, а й звичайнісінького бугая. А на посаду бугая, як це знає кожна курка, надто багато охочих, аби кожен бичок міг її дістати лише тому,

що так йому забаглося. Хоча й посада бугая не найвище щастя. Адже навіть бугай — це ще далеко не бик, який єдиний знає, що таке воля, над якою нема нічого в світі, а такий самий невільник господаря, як і вони, хоч його й менше мордують і не змушують виконувати праці, від якої й коні дохнуть.

Після цієї розмови молодий бичок уперше посправжньому замислився й вирішив, що він піде іншою стежкою. І відтоді думка про волю глибоко запала в бичкове серце. Щоправда цього він навіть власним тіточкам не зраджував, бо коли він, обережно завівши мову про сиву давнину, захопився розпитувати, чи хтось із їхнього роду від того часу, як у них з'явився господар, колись виривався за огорожу на волю, корови тільки скрушно хитали головами й пояснювали недосвідченому небожеві, що на волі по той бік загороді ходять вовки й леви. Отож задля власного коров'ячого щастя найліпше жити в господаря, оскільки від тих, що колись, — байдуже, що таке дуже рідко траплялося, — звідси таки виривався на волю, незмінно знаходили тільки різки та ніжки, і тому навіть сумна доля волів — краща від вовчої чи лев'ячої пащеки. Ймовірно, так воно вже на роду написано, що коров'ячому племені ліпше взагалі ніколи не думати про волю.

Однак такі міркування ані трохи не переконали молодого бичка, хоч він їх і не висловлював уголос, аби марно не засмучувати своїх опікунок. Та й як йому було не думати про волю, коли його предки колись втішалися нею, заки, не знати як, її одбігли, здавшись на ласку господаря. А що бичкове тіло наливалось силою з дня на день, а в грудях щораз голосніше калатало серце й кров заливала

очі, коли він здалеку бачив господаря, то однієї погожої днини, саме тоді, як господар перегнав усю череду на пасовища з особливо соковитими травами за високою огорожею, молодий бичок, який і сам не зчувся, як із дурного теляти вибехався на тямущого й напрочуд сильного бика, переплигнув через огорожу, грудьми й копитами трощачи все, що стояло на перепоні, й подався в широкий світ.

Щоправда, при цьому він і справді мало не загинув, як його попередники, бо господар нацькував на нього лютих псів, від яких його врятували тільки швидкі ноги й велика ріка, куди він кинувся з кручі, воліючи смерть, ніж неволю. Проте невдовзі, ще заки на ньому загоїлися рани, він навчився не лише тікати від собак, а й боронитися рогами й копитами від вовків і левів та обминати розставлені на дорозі пастки. Тепер на ньому було значно більше м'язів, ніж опасистого тіла, бо йому доводилося й голодувати і терпіти спрагу, але воля, за якою невідступно чигала небезпека, зробила його розумним і винахідливим. Він навчився на лише перепливати ріки, а й моря, долати не лише мороз і спеку, а й гори й пустелі.

Тож одного вечора, коли не так уже й молодий, бо роки збігли швидше, ніж вода після зливи, не такий уже повороткий, але ще сильний бик лагодився заночувати між двома дюнами, він здивав пустельного лисика, що тримав у передніх лапках шість капшучків, і завів з ним розмову.

Властиво, фенек перший заговорив до бика, бо коли той вже приготувався лягти на пісок, пустельний лисик, високо тримаючи всі шість капшучків над своїми великими вухами, визирнув з-за шпиля дюни,

вітаючися, й спитав, чи не погодиться бик перевезти його через каламутну й рвучку ріку, сухе річище якої, давно поросле колючками й рештками засохлих чагарників, тепер виповнили дощі, що випали десь далеко в горах, перегородивши йому, фенекові, шлях. Мовляв, він мусить дістатися на той бік, у нього дуже пильні справи, з якими не вільно зволікати. А що бик, попри грізний вигляд, мав добре серце, то він і погодився, дарма що його долала втома й сон.

— Я не люблю перепливати річок ніччю, однак тепер повня, і навколо видно, як удень. Сідай мені на спину, тримайся за роги, і я тебе хутенько перевезу, — мовив бик і тієї ж миті зауважив, що пустельний лисик, на відміну від своїх родичів, має два обличчя.

— Вперше бачу фенека з двома обличчями, — здивувався бик, але той заперечив, махнувши лапками:

— Я маю лише одне обличчя, як і всі мої одноплемінники. Однак тому, що я надто хутко повертаю голову, дивлячися то в минуле, то в прийдешнє, це й виглядає, ніби я двоголовий.

— Хіба ти не пустельний лисик?

— Звісно, що так. Але, крім того, я ще й ловець часу. Тільки часу, на який я полюю, — це менші і більші золоті зернята, що я оце й тримаю в капшучках, — мені не вільно затримати при собі. Кожний затриманий час умирає, а мені доручено розносити живий час тваринам, людям і цілим народам. Тому я так і поспішаю, бож, як ти знаєш, на обов'язках тримається весь світ, які я, зрештою, радо виконую. Мені лише доводиться дуже пильнувати, щоб не замочити цих капшучків, бо тоді добрий час перетворюється на лихий, а мені не вільно міняти адресата.

— Гаразд, — розміркував бик. — Сідай, я тебе перевезу. Нехай буде так, як має бути.

Однак чи то бик виявився надто втомленим, а чи вода надто рвучкою, бо хоч і як він докладав зусиль, уникаючи вирів, заки вони перепливли на другий бік, вже біля самого берега їх наздогнала невеличка хвиля, від якої ні фенек, ні бик не очікував, що вона так високо сплесне, і пустельний лисик замочив один із шістьох капшучків.

— Ой лишенько, — забідкався фенек. — і чому я такий нещасливий уродився, що за твою доброту й шляхетність мушу відплачувати злом. Цей каншук я мав занести твоєму племені. Але тому, що на нього хлюпнула вода, за якою спливає добре й погане, зерна часу, що містили в собі пилوک щастя й добробуту, обернулися на лихо й моровицю, а я маю невідкличний наказ, байдуже, чи це мені подобається, чи ні, передати капшук адресатові, тобто в цьому випадку коров'ячим нащадкам, не зважаючи на те, що тепер це знаменує їхню загибель.

— Стривай, — мовив бик, — адже я теж коров'ячий нащадок. Я пожив досить на цьому світі, звідав радощів і смутку, і мені не страшно вмирати. Якщо ти віддаси мені цей капшук, ти з чистим сумлінням звітуватимеш своїм працедавцям, що віддав його згідно з призначенням. І хоч я й помру, мої тітки, їхні доньки, онуки й правнуки житимуть, і мій дух втішатиметься, що рід, серед якого я побачив цей світ, не загинув, навіть якщо віднині вже тільки пісок віятиме крізь мої вибілені ребра.

— Нехай так буде, — погодився фенек, — хоч мені тебе й шкода, та я нічого не вдію. На все вища воля. Ось тобі капшучок. Не розкривай його, доки

не побачиш першого променя, бо сонце применшує лихо, а ніч — примножує. В мене, на жаль, нічого нема, щоб віддячитися тобі за переправу, окрім маленької кульки сну, якого тобі якраз вистачить до сходу сонця.

— Бувай здоров! — мовив бик, який не любив затягувати прощань, і зауважив, що навколо самі дюни.

— Усе живе мусить вмирати, — підсумував бик і, вмоствившись під дюною, поклав собі за щоку подарунок пустельного лисика, кульку сну, який його одразу й здолав, хоча цей останній відпочинок не протривав довго, бо з-за дюн виковзнув невдовзі промінь, від якого бик підхопився на ноги й, пригадавши фенекові слова, розв'язав капшучок.

Як же він здивувався, коли, просвічуючися на сонці, з капшучка вилетів рожевий метлик і обережно сів йому на праву ніздрю.

— Хто ти, — косуючи очима на власний ніс, спитав бик.

— Я смерть, — озвався метелик, пересідаючи бикові на спину, і бик відчув на собі незнаний досі тягар, який підтяв йому ноги й кинув на пісок.

— Я тебе ніколи не боявся, бо ти завжди була мені за приятеля, — озвався бик. — І тільки той, хто має смерть за приятеля, може похвалитися, що він жив. А я не тільки жив, а я завжди знав, що ти — прекрасна, хоч і не здогадувався, що ти — метелик.

— Я завжди любила сміливих, але ти єдиний, що так незмінно любив мене, — сказала смерть. — Ти єдиний ніколи не боявся мене, тож віднині ми не розлучатимемося, бо і смерть потребує вірного приятеля.

І метелик поволі опустився йому на груди, від чого бикові остаточно забило віддих, а коли він нарешті спромігся віддихнути, то разом із віддихом відчув, як його статура пружніє, йому з лопаток ростуть величезні нефритові крила, а навколо бичачої морди кільцями закручується чорна людська борода.

Відтоді, кажуть, крилатий бик, що возить на собі смерть-метелика, назавжди оселився на краю пустелі, де вони живуть і досі.

— Смерть і справді інколи буває за приятеля. — Після тривалої павзи порушив мовчанку шакал. — Та я волів би перебувати від неї на певній віддалі, хоч, звісно, про смаки й уподобання не сперечаються. Тобто, всі тільки те й чинять, що про це сперечаються. Але мені це здається згаяним часом. Зрештою, хіба можна всім догодити?

— Не догоджати ще не означає одразу хапатися за ножа.

— Хто зна, з віком я дедалі більше схиляюся до думки, що тоді, коли всі одразу хапалися за ножа, життя було набагато простіше й мало сенс. Тепер надто багато розплодилось травоядів, які порушують природну рівновагу.

— Якби м'ясожери сприяли більшій стабілізації світу, то ми з тобою не були б свідками тих ускладнень, які загрожують не лише поодиноким створінням, а й всьому буттю.

— Надто багато травоядів.

— Надто багато м'ясожерів.

— Нащо нам сперечатися? Дотримуймося нашої угоди.

— Гаразд. Тоді слухай:

КАЗКА про ДРАКОНА, ШЕВЦЯ, ЩО НЕ ВМІВ ДАРУВАТИ ЗАПОДІЯНОЇ ЙОМУ КРИВДИ, ТА ІНШИХ

Якось трапилося, що до парку великого міста прилетів останній дракон умирати. Він був такий огидний, старий і немічний, що спочатку на нього ніхто не звернув уваги, гадаючи, що то ледачі поганці з навколишніх будинків, замість до смітнярки, викинули в кущі купу брудного лахміття. Зрештою, і сам дракон знав, що його вже ніщо не врятує, зубів і сили в нього нема, від колишнього вогню й отрути лишилися тільки тонесенькі ледь теплаві цівочки сірчаного смороду, іржа сточила залізні гребені та їжакуватий панцир, і дні його пораховані.

І напевне так воно й сталося б, якби випадково, а чи з химерної забаганки Провидіння, що змінило і долю дракона, і всього міста, а тоді й решти світу, до парку не забрів п'яний жебрак, що, узявши потвору за старе манатття, в якому тепліше, ніж на голій, та ще й після недавнього дощу мокрій землі можна було ви-

спатися до ранку, сам заліз до беззубої пащі дракона, а той відчувши, як після довгого часу здобич сама пхається до його черева, ожив і налився силою.

Щоправда, навіть і ця єдина за багато століть жива здобич не втримала б дракона довго при житті, бож у нього викришилися й пеньки зубів, а шкіру й луску побили шашелі, якби однієї днини до парку не навідався місцевий швець, розгніваний на невдячного рідкобородого клієнта.

Помітивши, що в кущах валяється дракон, швець, що ніколи не дарував заподіяної йому кривди, вирішив продемонструвати на потворі своє щойно зневажене мистецтво й таким робом помститися на всьому людству за те, що рідкобородий клієнт збунтував його душу.

Обстеживши дракона, зокрема його беззубу пащу, швець пообіцяв збабчілому страховиськові, що пришиє йому залізні кілки, якими той зовсім добре жуватиме, й дещо скріпить дратвою усю його бувалу в бувальцях статуру. За це дракон йому належно служитиме, а він, швець, пильнуючи свого підопічного, нестиме при ньому варту.

Дракон на це радо погодився, і швець заходився біля нелегкої праці. Невдовзі паща була устаткована, за допомогою помпи для надування гумових матраців швець трохи піддмухав боки потвори повітрям, а тоді, пославши про всяк випадок сина до братової по швайку, подався до міста й оголосив, що з'явилося страховисько, врятуватися від якого можна лише дащиною. Тобто, раз на тиждень мешканці мають постачати драконів для відживлення або улюбленого пса, що їх і так надто розплодилося, або юнака чи юначку.

Вістка про це дуже вразила громадян. Такого в місті ще не траплялося, і люди не знали, як їм бути. Щоправда, дехто несміливо висловив думку, чи не найдоцільніше, як то подібні проблеми розв'язували за сивої давнини, вбити дракона. Але на таку пропозицію всі одногосно зацитькали, мовляв, колись за диких часів таке, звісно, чинили, та й рідкісних тварин годі водилося подостатком, а тепер, коли нарешті запанував прогрес, і люди глибше збагнули цінність і неповторність кожного існування, давнім неподобствам немає місця. Крім того науково встановлено, що дракон — корисна тварина. Адже відомі поодинокі випадки, коли дракони нищили пацюків і сарану, і тому такий чистій докільля, якого вряди-годи можна застосовувати навіть у сільському господарстві, підпадає охороні.

Зрештою, після короткої наради більшість мешканців погодилася на тому, що дракон, хоч і потребує час від часу жертв (а що в світі будь-коли здійснювалося без жертв?), насправді не кепська штука. За його допомогою значно легше, ніж досі, можна буде вирішувати чимало складних гуманітарних проблем. Наприклад, такі заходи, як смертну кару, тепер скасують, бож усіх злочинців, замість карати на горло, як досі, коли послуговувалися бездушним правосуддям, віднині з чистим сумлінням просто побатьківському віддаватимуть драконів на харч.

Дехто при цьому вже не вголос, а подумки прикинув, що, властиво, в кожного є чи люта теща, а чи капосний сусіда, який ходить по голові, і дракон не одному розв'яже руки.

А втім, байдуже, хто що міркував уголос чи подумки, на одному пункті всі беззастережно

погоджувалися, що дракон служитиме за найбільшу атракцію в місті, яке вже давно потребувало змін.

І справді невдовзі для мешканців настало інше життя, і за змінами ніхто вже не побивався. Спочатку дракон лише щотижня отримував пса або карного злочинця. Однак невдовзі собаки перевелися, а злочинців стратили, а дракон усмакував щодня мати свіжу жертву, і мешканцям міста довелося віддавати на лише немилих сусідів, а й коханих дочок і синів.

Батьки гірко заплакали й заходилися писати до уряду петиції й протести, але звідти надійшла відповідь, що такі нарікання цілком безпідставні, їм бракує законного підґрунтя, оскільки існування дракона схвалено всенародним голосуванням. Зрештою, жертви завжди потрібні в ім'я світлого майбутнього, якого до появи дракона просто не було. Нехай городяни пригадають собі, що досі вони жили надто ситим теперішнім, і гадки не мавши, що на світі існує щасливе прийдешнє, яке завдяки винятковому збігові обставин нарешті замаячіло на обріях, і на них тепер варто уважніше задивлятися.

Отож мешканці, побідкавшись тихцем й не бачачи нізвідки порятунку, вирішили взяти урядову пораду до серця й вряди-годи пильніше зиркати на далекі обрії. А що з бігом часу вони не лише принагідно зиркали, а й дедалі більше вибалушувалися на ті обрії, тим часом, як життя йшло далі, то так воно й сталося, що непомітно почали псуватися колись бездоганно втримувані дороги, забракло харчів, руїна сягнула й будинків, а тоді вже й почали виходити з ужитку поняття про добро і зло.

Однак що більше людей вешталось обшарпаних і голодних, то гучніше ширилася слава дракона,

досягаючи й інших міст, звідки сунули нові делегації й гурти паломників. Мешканці міста й самі не зчулися, як на всіх головних площах залунали гучномовці, сповіщаючи, що найбільше щастя кожного мешканця міста — щоб його зжер дракон. І нікому й на думку не спадало, що все лихо, яке звалилося на городян, виснувалося із гніву шевця, що не вмів дарувати заподіяної йому кривди.

Проте незалежно від того, чи вмів швець дарувати заподіяну йому кривду, чи ні, день спливав за днем, і деяких змін зазнав і сам дракон. Він згруб і переїнявся силою власної величі й могутності.

Тож дедалі частіше траплялося, що він не слухав шевця, непоштивість якого його щораз більше дратувала, особливо після того, як той обмовився, ніби дракон житиме так довго, як жеврітиме його, шевцева, помста.

Таке зізнання неабияк занепокоїло дракона. Але зі свого життєвого досвіду дракон знав, що в таких справах ніколи не варто поспішати, і вичікував сприятливої нагоди, яка невдовзі й трапилася.

Одного хмарного пополудня, коли швець, виглядаючи сина зі швайкою, що десь загаявся, повернувся до дракона спиною, той, скориставшись необачністю свого надто зарозумілого охоронця, відкусив йому голову, аби назавжди позбутися зайвої опіки, якої він тепер вже не потребував. Адже з усіх найдальших міст щодня прибували охочі вболівальники, що із захопленням лакували драконові луску, відточували пазурі й латали лайкопластиром вичовгані боки. А головне, ніхто із найзапопадливіших ретельників, яких дракон міг щомиті поцупити й зжерти, й не здогадувався, що грізні страхо-

виськові зуби примоцував йому швець, який не вмів дарувати заподіяної йому кривди і голова якого варилася в драконовому череві.

Відтепер драконові вже ніщо не загрожувало. Ніхто до нього непоштиво не промовляв. Ті мудрагелі, до вікон яких сягав драконів сморід і які натякали, що дракона треба вбити, давно лягли кістьми. Та й сама думка позбутися дракона з бігом часу усім почала здаватися настільки нездійсненною, що ніхто не зважувався її вголос висловити ще й тому, що прихильники дракона пильнували вдень і вночі й рожевими топірцями одразу ж вкорочували задовгі язики.

Отож заки люди встигли роздивитися, що й до чого, весь світ схилився перед драконом. Лишився ще тільки серед океану один невеликий, хоч і густо населений острів, де люди не виявляли пошани до страховиська, однак невдовзі і там усі більші фірми оголосили, що збанкрутують, якщо, боронь Боже, щось приключиться драконові, і закликали мешканців, ошчасливлених появою дракона, особливо пильнувати цей рідкісний скарб, а в разі потреби навіть підгодовувати його власним м'ясом.

А що такі заклики, особливо там, де ще не звідали драконової влади, знаходили надто ретельних прихильників, то за якийсь час страховиськові підпорядкувалася й решта світу. Тікати не було вже куди, усім стало ясно, що дракон існуватиме довіку, і кожний чекав, коли дійде до нього черга.

Однак коли люди від страху остаточно відучилися підносити догори голову, син того шевця, який ніколи не дарував заподіяної йому кривди, скінчивши в гостинної дядини підвечірок, згадав про

батька, що послав його по швайку, і вирушив назад у дорогу.

Тільки за цей час, як дядина пригощала шевчикового сина, багато чого змінилося. Там, де колись простягалися шляхи й бруківки, тепер буяли чагарники, де колись росли дерева й тішили око квітники, пролягла пустеля. Тому, вишукуючи серед зміненого навкілля стежки додому, син шевця ненароком опинився в парку, якого він не пізнав, бо доріжки, колись гарно висипані жорствою, завалили цеглою, дрюччям і кістками, щоб ніхто без потреби й дозволу не швендяв парком, оберненим на заповідник дракона.

А що син шевця, балакаючи з дядиною, не чув про цей наказ, то він і прямував далі, перелазячи в темряві через різні загороди, аж поки, видряпуючися на чергову купу якогось мотлоху, поковзнувся і, падаючи, добряче пірнув швайкою якусь гранчасту опуку, що виявилася самим драконом.

Звісно, тієї миті, як повітря з шипінням вийшло з потвори й на землі простяглася пласка купа лахміття, над яким невиразно височіла лише драконова паща, син шевця ще не роздивився, що то і є страховисько, гадаючи, що під ним луснув помилково викинений на смітник старий надувний матрац. Але коли те, що осіло під ногами, проскигло, чи на пам'ять про батька, який, мовляв, прикликав його, дракона до життя, цим ніби зобов'язавши й сина ступати в батьків слід, син не полатає йому необачно пропоротий бік, посланий по швайку шевчиків нащадок здивовано зупинився й ступив крок уперед.

Та ще заки він наблизився до говорючої пащі, із пропоротого боку потвори викотився колобком

голос шевця, що його драконячі старечі кишки не спромоглися перетравити, і син довідався про долю батька, який нікому не дарував заподіяної йому кривди.

Отож, не довго розмірковуючи, син шевця сховав батьків голос у кишеню, облив дракона бензиною й підпалив.

А коли на вогонь позбігалися люди й побачили, що серед сірчаного попелу стирчать лише кусні залізних патики, що їх розгніваний швець примоцував потворі замість зубів, то багато хто не втішився, а гірко заплакав, бідкаючися, що ж тепер буде.

Щоправда, мірою того, як розвіювався драконячий чад, люди потроху оговтувалися, спочатку вперше після довгого часу хтось, не знати коли, зважився забрукувати перетворену на баюру вулицю, потім з'явилися свіжі булочки і навіть масло, про яке знали лише з переказів. Мешканці нарешті віддихнули на повні груди, й життя почало остаточно налагоджуватися.

Тільки що ліпше людям велося, то менше кожен відчував задоволення. А коли відбудували останню руїну, що залишилася з доби панування дракона, то на тому місці, де згоріла потвора, зійшлися найдудкованіші голови міста й, поклавши квіти на свіжий моріжок у щойно впорядкованому парку, виголосили на честь дракона промову, в якій докладно насвітлювалося, що в особі страховиська відійшов у небуття єдиний гідний подиву світоч людства. А що тепер ніхто вже не відтинав крикунам язика, то люди стали дедалі тяжче зідхати й уголос мріяти, старанно виглядаючи, чи не з'явиться на обрії

якась нова потвора, яка надасть сенсу їхньому існуванню.

— Сенс існування, — замріяно повторила бляшанка. Якби знаття, кожен інакше ставився б до своїх обов'язків.

— Чому одразу обов'язків?

— Без обов'язків світ одразу поринає в хаос.

— Як на мене, обов'язків і так забагато. Я охоче жив би й без них.

— Обов'язки накидають сітку на хаос, яка для кожного визначає його чарупку існування.

— Ти хочеш сказати, що й хаос — це порядок, лише його чарупки такі велетенські, що нам це здається хаосом?

— Я волію залишатися в чарупці цього світу.

— Так, наче існує інший вибір.

— А якже?

— Ти певна?

— Інакше хіба я з тобою про це розмовляла б?

— Коли про таке заходить мова, я волію слухати казки.

— Ти мені не довіряєш, але не ображайся. Наша розмова однак рухається в тому напрямку. Я розповім тобі

КАЗКУ ПРО БЛИСКАВКУ

Колись в одному зі світів, що виникають і поринають в небуття з веління Всевишнього, Чоловік, який заховався від грози в найближчу печеру, чекаючи заки мине злива, побачив, що повз нього летить сліпуча могутня блискавка, і це його так вразило, бо він ніколи зблизька не спостерігав такого дива, що він, мимоволі забувши про страх і небезпеку, вигукнув, яка блискавка гарна.

А що блискавка була ще дуже молода й недосвідчена, і їй ніхто доти не казав, що вона чимось відрізняється від інших, а вже й поготів не захоплювався нею, то від цього вигуку їй дивно защеміло серце, внаслідок чого вона зупинилася і, пригадавши зауваги своїх родичів ніколи надто близько не наближатися до нікчемних людей, нікчемність яких впливає з їхніх немощів і слабкості, що крім підступу й прикрощів нічого не приносять тим, хто з ними спілкується, приборкала свою лев'ячу

сліпучість і молоду силу до мишачих розмірів, а тоді, ще коротко повагавшись, наблизилася до чоловіка.

Так відбулося їхнє перше знайомство, і відтоді вони заприятелювали, бо могутня Блискавка з першого погляду до нестями закохалася в кволу людину.

"Мої родичі мають упередження до людини тільки тому, що вони її не знають. Якби вони її побачили зблизька, як я, вони одразу змінили б свою думку", розмірковувала блискавка, упадаючи біля чоловіка.

"Таке нерівне спілкування ще ніколи не доводило до добра!" — вболівали блискавчині родичі й знайомі, однак блискавка переконувала їх, що це їм тільки так здається тому, що вони літають у хмарах і ніколи не ходили по землі, а якби вони ступили бодай один крок і глянули в очі людині, їм відкрилося б те, що досі для них за сімома замками.

"Бути могутнім і ходити, не розгинаючися, завжди шкодить унутрішній рівновазі, не залежно від причин, що спонукують до цього", — щоразу нагадували вони, проте блискавка була така закохана, що не слухала жодних порад і вмовлянь. Та й як їй було зважати на поради нехай і яких досвідчених родичок, братів і сестер, коли доти на блискавку ніхто не дивився очима, променистими від захоплення, й не повторював уголос, яка вона незрівнянна, а від цих очей і голосу в молодії блискавки йшла голова обертом, і в усьому її тілі струмувало життя, якого вона досі не звідувала? Адже блискавка не знала нічого, що могло зрівнятися з поглядом людини, і за цей єдиний погляд блискавка ладна була виконувати найменшу

забаганку істоти, яку її родичі несправедливо називали кволою і підступною.

Отож невдовзі й сталося, що з великої любові до людини блискавка дала себе ув'язнити в електричну лампочку, ба більше — не тільки заходилася обертати для чоловіка турбіни, а й прозрадила, як її тіло можна витягти дротами високої напруги, загнати в баняки, пилосмоки й пральні машини, бо на початку, заки чоловік призвичаївся до цих див, кожен новий вчинок блискавки викликав у чоловіка подив і захоплення, заради якого блискавка ладна була потяти себе на шматки.

Зрештою, що означали будь-які випробування, коли захоплений погляд людини здавався їй найбільшою нагородою, і блискавка, умліваючи від щастя, виконувала для чоловіка найчорнішу й найневдячнішу працю, слугуючи й догоджаючи йому.

Але час минав, і чоловік, який преконався, що може замітати блискавкою всі кути, став нудитися й вередувати, кажучи собі, мовляв, усе, що блискавка чинить для нього, не таке вже й надзвичайне, та й сама блискавка зблизька далеко не така гарна, як це вона здалася йому першого разу, що ж до її праці, то це хтось інший напевне міг би виконувати далеко ліпше й краще, ніж вона.

А що чоловік, як то властиве людині, мріяв про недосяжне, а тут ще й блискавка постійно товклася у нього на очах, заважаючи думати про вищі матерії, то чоловікові блискавка стала такою осоружною, що він вирішив пошукати собі цікавішої й не такої згарьованої напарниці.

"Блискавка стала надто буденною", — виправдувався сам перед собою чоловік й почав,

спочатку нишком, а тоді й відверто зраджувати її.

"Пощо ти терпиш таку наругу від нікчемного смертного створіння?" — дивувалися під час грози блискавині давні подруги, намагаючися вирвати свою бідолашну родичку з добровільної неволі.

"Я люблю людину", — казала блискавка, залишаючися слугувати невірному чоловіку, хоча його зрада й палила їй серце.

"Може, одного дня чоловік таки отямиться", — потішала себе блискавка, вмиваючися сльозами, — "й знову гляне на мене променистими очима захоплення, без яких і світ не світ".

Але час ішов, а чоловік дедалі більше вередував, бо йому здавалося, що він уже все-сильний, коли могутня блискавка ходить в нього в найзадрипаніших служницях.

Напевно так воно тривало б до віку, якби однієї днини чоловікові не забаглося позбиткуватися зі своєї давньої приятельки.

— Як я міг будь-коли приятелювати з тобою, коли ти бридка шереп! — встиг лише вигунути чоловік, замахуючися рукою на блискавку.

Проте вдарити блискавку в обличчя йому вже не поталанило, бо блискавка, якій чи то нарешті урвався терпець, чи просто вона того дня встала з ліжка не на ту ногу, а чи просто очі людини, в яку вона закохалася, здалися їй не променистими, як колись, колодязями, а шматочками гнилої риби, що блискавку миттю звільнили від кайданів, і блискавка, вперше від довгого часу випроставши на весь зріст скоцюрблену спину, відважила чоловікові такого ляща, від якого загинуло все людство.

— Це забагато, — мовив шакал, коли блашанка закінчила розповідати. — Такі казки мені не до вподоби. Що забагато, те забагато. Не тому, що я тут по боці чоловіка і, так би мовити, відстоюю власну гідність. Блискавка — жінка, а з жінками завжди самі клопоти.

— Блискавка не жінка, а стихія.

— Стихії з жіночим ухилом завжди небезпечніші.

— Ти маєш гіркий досвід?

— Мені не треба ні перед ким звітувати.

— Не ображайся. Я справді не мала на думці збуджувати в тобі прикрі пережиття. Адже ми розповідаємо тільки казки. А казка — це завжди — так і не так. І то, може, навіть більше — не так, як так.

— Не виключене, що ти маєш рацію, — подобався шакалу. — Я ніколи не любив балачок, але казки — це, сливе, єдиний різновид гутірки, який ще сяк-так можна витримати.

— Казка нікого не ображає.

— На те вона й казка.

— Твоя черга.

— Гаразд:

КАЗКА ПРО НИХАТІСТЬ

Неподалік від морського берега існував колись пустир, де росли будяки й інші колючі рослини, куди вряди-годи заходив пастися шолудивий віслюк, якого господар тримав у чорному тілі, годуючи стусанами й лайкою. А що віслюка постійно допав голод, і він ніколи не міг подостатком наповнити свого шлунка, то невдовзі він поїв усі колючки на пустирі, а тоді, бачачи, що поблизу не залишилося жодної бадиліни, вирішив під час відпливу перейти берегом на сусідній пустир, відгороджений з одного боку від моря високим і міцним муром, за яким простягалася латка землі, вкрита, як це здавалося здалеку, особливо соковитими колючками, що означало: ця латка землі належала комусь власникові, який, углядевши непроханого гостя, міг поламати йому й останні ребра.

Однак коли голод виявився могутніший за голос розуму, віслюк,

дочекавшись відпливу, хутенько потупцював ще вологим піском на другий бік. Та ледве він ступив кілька кроків, як почув з-під копит голос, що мимоволі змусив його зупинитися.

— Будь такий ласкавий, — мовила невеличка морська мушля, на яку мало не наступив віслюк, — будь такий ласкавий і обережно копитом кинь мене далі в море, бо я задихаюся без води. Мені пускається серце, хоча я звикла до відпливів і припливів, благаю тебе, порятуй мене, тому що сьогодні я виснажена двобоєм із водяною зіркою, яка підступом затялася позбавити мене життя, і тому заки знову повернеться вода, я під цим сонцем загину. Порятуй мене, а я з вдячності виклопочу тобі постійну перепустку до водяного царства, де ти зможеш відживлюватися далеко соковитішими й смачнішими колючками, ніж ті, що ростуть на землі, і де всі коні, а ти ж далєбі якоюсь мірою теж кінь, у винятковій пошані, почавши від морського коника й кінчаючи квадригою басунів володаря морської стихії.

Віслюк мовчки вислухав незвичну промову малої мушлі, а що він не любив довго розмірковувати, що й до чого, а мушля знову повторила своє прохання, то він обережно й вдарив копитом мокрий пісок, і мушля полетіла в море. А віслюк постояв трохи на березі, аби пересвідчитися, що мушлю не винесло назад, а тоді й потрохикав далі, забувши про її запросини.

Проте за кілька днів, коли віслюк знову мандрував берегом під час відпливу на сусідній пустир поласуватися колючками, він почув знайомий голос і побачив малу мушлю, яка низенько вклонилася й сказала:

— Я тут уже з досвітку чекаю на тебе. Прошу дуже, ходімо до мене в гості. Я тобі покажу підводне царство, де ти зможеш їсти колючки далеко смачніші й соковитіші, ніж на суходолі, і де ніхто не періщитиме твоїх ребер палицею.

А що мушля ще раз низенько вклонилася, повторивши своє запрошення, то віслюк, дарма, що доти він, крім кількох пустирищ із колючками, нікуди далеко не заходив, не змусив себе довго припрошувати, і вони удвох і подалися в мандри морським царством.

— Тут у вас усі живуть у чималих достатках, — здивувався віслюк, поспішаючи за мушлею, що показувала йому морські скарби.

— Це тому, що тут кожний живе на волі, — відповіла мушля.

— А хіба це одразу ж не призводить до беззаконня? — засумнівався віслюк.

— Воля це не беззаконня, — пояснила мушля, — Але наші закони плинні, а тому й справедливі. Зрештою, у цьому ти ще сам переконаєшся.

І мушля повела свого рятівника до трону володы води, щоб усі навч побачили шляхетну істоту, яка врятувала її життя.

Віслюк мало не розрюмався, коли сам великий володар води зійшов зі свого трону, поплескав віслюка по шії, кажучи йому багато лагідних слів, яких досі ніхто не казав віслюкові, а тоді ще й велів своїм підданим належно вшанувати чотириногу істоту, що врятувала від смерті одного з його підданих — мушлю.

Віслюк, що доти звідував від свого господаря самі стусани й лайку, навіть на мить прикинув, чи не

помер він, бува, й опинився не в водяному царстві, а в самому раю, де всі, відповідно до місця перебування, говорять лише лагідне й приємне. Але морські мешканці запевнили його, що це не рай, а звичайне водяне царство, де чемність супроти відвідувачів з інших регіонів буття плекають, може, трохи більше, ніж де інде, просто тому, що сама вода зобов'язує до обтічних форм. Крім того, він, віслюк, справді повівся дуже шляхетно, врятувавши від смерті члена їхньої громади, а кожен добрий вчинок треба вшановувати й прославляти, бо невдячність — перший крок до зла, а тим самим і до хаосу й небуття.

Це пояснення видалося віслюкові досить слушним, і він трохи заспокоївся, тим більше що він не надто й слухав лестошів.

Але хоча він і не надто прислухався, його вуха, внаслідок їхньої довжини, мимоволі ловили торохту морських тіточок, тому невдовзі він і почув, як морська зірка й медуза між собою гуторили про його шляхетне кінське походження, а ця згадка вцілила віслюка в саме серце, бож, вибираючи колючки на суходолі, він не раз міркував про себе, що його доля була б цілком інакшою, якби він народився конем, а не миршавим віслюком.

Очевидна річ, він і тепер розумів, що він — гість, а гостеві, як то належить у вихованому товаристві, випадало говорити лестоші й не звертати уваги на його вади, навіть якщо він і віслюк.

Однак згадка про шляхетське походження таки схвилювала його душу, а що кожен із морських мешканців спішив засвідчити йому свою пошану й сказати щось приємне прибульцеві з суходолу, то невдовзі й сам віслюк став вагатися, чи не

тече в його жилах і справді шляхетна коняча кров.

Зрештою ці вагання, не виключене, ніколи не визріли б у певність, якби до цього не спричинилася баракуда, що виконувала функції міністра зовнішніх і внутрішніх справ при володареві водяного царства. Бож однієї днини, допильнувавши миті, коли мала мушля чепурилася за кораловим рифом, пораючися біля ранкового туалету, а віслюк на самоті позіхав, чухаючи спину об голову глухонімого восьминога, баракуда, впливши несподівано з-за рогу, вручила йому сумлінно виготовлений родовід, в якому, на підставі морських архівів, що їх, мовляв, власноручно дослідила баракуда, було зазначено, що навіть коні володаря морської стихії походять з віслюкового роду, а це означало, що він, віслюк, властиво, і є єдиний справжній кінь. І то не просто собі кінь, а кінь, далеко справжніший і шляхетніший, ніж усі зарозумілі басуни водяного володаря.

— Чи ви, бува, не помилилися, узявши мене за когось іншого? — несміливо зауважив віслюк, який успадкував не таку вже й кепську вдачу і якому стало ніяково за надто відверте вихваляння, оскільки ніхто в його роду не втішався високим походженням. Але баракуда відповідає, що вона ніколи не помиляється, на те вона й баракуда, і це остаточно добило пухи всім віслюковим сумнівам.

— Раніше, коли я справді докладав зусиль, щоб догодити своєму господареві, мене тільки періщили канчуками й лаяли, а тепер мене скрізь вшановують, — міркував віслюк. — А коли когось так вшановують, у тому щось мусить бути, — і віслюк уперше перейнявся повагою до самого себе. А перейнявшись повагою, одразу ж відчув, що похвала й справді заслужена.

— Як ти гадаєш, чи це правда все те, що про мене кажуть, — про всяк випадок ще спитав віслюк мушлю, свою невтомну супровідницю, але тому, що віслюк був її рятівником та ще й гостем, якому не випадало виголошувати неприємних речей, то мушля промовчала і, вдавши, що не почула віслюкової зауваги, повела його далі до тих морських тварин, які вперше в житті бачили чотирикопитне створіння.

А що морському царству, хоч і скільки віслюк мандрував із мушлею, все ще не видно було ні кінця, ні краю, і кожний з морських насельників від кита до інфузорії, що подибував віслюка, пам'ятаючи наказ володаря води гідно пригостити суходільного гостя, мірою своїх можливостей вшановував віслюка, то невдовзі віслюк так призвичаївся до вихвалянь і вшановувань, що й сам повірив у свою надзвичайність. "Коли всі так вихваляють мене, — подумав віслюк, — а як відомо, без причини нічого не буває, — то напевне я й справді істота, якої ще земля не носила".

І щойно він виснував цю думку, як у ньому одразу ж з'явилося бажання перебрати над усіма морськими мешканцями владу до своїх рук, оскільки мірою того, як бажання вбиралося в колодочки, віслюкові дедалі більше відкривалися очі, внаслідок чого він і став помічати, що навколо нього панує далеко не такий порядок і злагода, як це йому спочатку привиджувалося.

— Чи не здається тобі, — мовив віслюк до мушлі, — що ваш володар води кепсько впорується зі своїм завданням і вже час обрати ліпшого заступника?

Але мушля й цього разу нічого не відповіла, вирішивши, що, може, це в віслюка, непризвичаєного до морських глибин, трохи пішла голова

обертом, і тому не варто надто поважно брати до серця його зауваги.

Однак цього разу мовчанка мушлі не сподобалася віслюкові, і він вигукнув:

— Я тобі врятував життя, а ти досі, на відміну від усіх твоїх співвітчизників, ні пари з уст. Може, ти ще скажеш, що я віслюк, а не шляхетний кінь, як це запевнила мене сама баракуда?

— Гм, — закашляла мушля, яка не хотіла ні брехати, ні ображати свого рятівника, постерігши, що обтічні правила морської поведінки сповнили віслюка пихою.

— Ввічливість, — спробувала пояснити мушля, та віслюк не дав їй скінчити.

— Я бачу, що тепер мені самому треба діяти. Досі я не знав, хто я, але тепер я знаю. Веди мене негайно назад до трону володаря води! — зажадав віслюк. — Ти єдина, що не вшанувала мене, і я не годен витримувати твоєї чорної невдячності. Крім того, я мушу дещо вияснити володареві води, який вочевидь засидівся на своєму місці.

Мушля відкрила була рота, щоб пояснити, що вона йому не ворог, однак переконавшись, що віслюк не абияк гнівається, стрималася й, стенувши плечима, хутенько повела віслюка до трону володаря води.

— Ну, як справи? — здалека спитав володар води.

— У вас тут самі непорядки, — вигукнув віслюк, — які я прийшов направи́ти. Почнімо з мушлі, яка образила мене неповагою. Вона єдина, що не визнала мене за коня, і за це їй треба суворо покарати, бо завдяки їй мені нема місця на землі.

— Який же ти віслюк! — засміявся володар води.

— Я не віслук, а кінь, і вам давно пора звільнити для мене трон, — розгнівано проревів віслук, вже бачачи себе на чолі всіх морських підданців.

Однак ще не встиг він докінчити й першого речення, як відчув дужий удар в зад і опинився на березі на власній морді, на якій з розгону ще кілька кроків проїхав по вологому піску, перш ніж остаточно прочумався.

— Як ви посміли, невдячні! — простогнав віслук, важко підіймаючися на рівні ноги. — Ніколи вони не знайдуть володаря ліпшого від мене. І, властиво, у цьому винна лише мушля, яка не схотіла побачити в мені коня.

— Шкода, — обізвалася мушля, яка лежала неподалік на вологому піску, на який уже набігала хвиля, — що я не годна переконати тебе в протилежному, бож ти мене не слухаєш. Єдине, що я тобі наостанку пораджу, це те, що твоя віслукова душа подобалася мені набагато більше, ніж коняча. Але тепер тому нічим уже не можна порадити, хіба що в наступному житті.

— Може, пихатість — це лише різновид глупоти, яка раптом опадає живе створіння і так само швидко минає, як кір чи нежить.

— О ні, — заперечив шакал. — Це частина характеру.

— Ти надто вимогливий, — мовила бляшанка, — а мені не хотілося б нікого повчати.

— Кожна казка — це й так повчання, — не погодився шакал.

— Я не певна. От слухай:

КАЗКА ПРО ТЕ, ЯК ЗАЄЦЬ ЗБИРАВ ПОДАТКИ З КАПУСТИ

Одного разу, коли заєць лежав на піщаній дюні, з розпачем думаючи на тще про марність життя й будь-якого починання й зважуючи, чи не ліпше накласти на себе руки, ніж отак злиденно животіти, до нього долинула тоненька цівочка запаху капусти, і заєць пригадав: там унизу, де піски межували зі скелями, на дні колишнього річища існувало від давніх давен поле капусти, з якого ще зайцеві діди й прадіди збирали податки і про яке він зовсім забув, хоч і пригадував, як у дитинстві його батько кілька разів згадував це поле, але мати мовила, що вона не хоче наражати дітей на небезпеку, і тому згодом згадка про капустяне поле цілковито вивіялася з заячої голови, можливо, тому, що вони переселилися до іншої місцевості, лише тепер в пошуках їжі зайця після довгого часу занесло знову в ті місця, де він уперше побачив світ. Отож, коли вдруге зайцевих ніздрів торкнувся

нектарний запах капусти, і то, не як першого разу, ледве вловною цівочкою, а духмяною товстою руркою завтовшки з цукрову тростину, заєць відчув, що його єство стрепенулося, і він почвалав униз.

— Чи ви знаєте, яка у вас велика заборгованість! — вигукнув заєць, ледве передихуючи від бігу й голоду, першому качанові, що відповідно до свого похилого віку й внаслідок чималого життєвого досвіду ріс поодаль від молодії капусти, як то й належить вожакові.

— Скільки часу ніхто із зайців не збирав тут податків, аж поки я нагодився, щоб упорядкувати цей стан речей і зібрати готівкою відсотки, які росли, — додав заєць, утираючи слину.

— Ми люди чесні, — з повагою мовив старий качан капусти. — Якщо заборгованість існує, це легко направити, я обійду разом із тобою все поле й власноручно припильную, щоб запанувала справедливість.

— Зрештою, ти сам збиратимеш з кожної капусти все, що тобі належить, а я тільки вестиму протокол, щоб усе було, як то належить серед порядних людей.

— Тож ходімо якнайхутчій! — вигукнув заєць, умліваючи від запаху молодії капусти.

— Стривай хвилю, — зупинив нетерплячого старий качан капусти. Збирання податків — урядова справа, яка вимагає певної процедури, конечної в додержанні законностей. Насамперед я мушу для цього прихопити податкову книгу й взути черевики, щоб не казали, що під час виконання обов'язків я світив голими п'ятами, цим демонструючи мою неповагу до законів. Але щоб ти не нарікав, що ми забули

гостинність, ось тобі покищо один листок капусти, відірваний просто від мого серця. Щоправда він не такий хрусткий і соковитий, як з молодії капусти, однак — до твоїх послуг буде зараз ціле поле, отож покищо вдоволися цим єдиним листком. Ось тобі ще пляшка вина, пригощайся, а я зараз повернуся.

— Гаразд — вдоволено промимрив зайць, трошачи гужавий листок капусти й запиваючи його вином, яке одразу ж склепило йому повіки.

Тим часом старий качан капусти, пересвідчившись, що заєць хропе, марячи уві сні про молоденьку капусту, побіг до себе в комірчину, наколотив відро смоли і, виливши її зайцеві на ноги, потермосив збирача податків за вухо.

— Я готовий, — сказав качан капусти.

— Ходімо, — шарпонувався спросоння заєць, чуючи, що йому ноги приросли до землі.

— Що це з моїми ногами? — здивувався заєць.

— Одразу видно, що ти довго не навідувався до наших країв, бо ти одразу постеріг би, що ми просто ступили на капустяне поле, — пояснив старий качан капусти. — Сонце припікає, і нам треба поспішати. Вирушаймо хутчій у дорогу, бо капустяне поле неосяжне, хоч воно й здається маленьким, і нам треба обійти його до заходу сонця, щоб ти бачив, з кого береш податки, а я щоб не помилився, записуючи кожен листок на листу.

— Так, так, ходімо! — вигукнув заєць, пробуючи витягти ноги з густого місива й не рухаючися з місця.

— Хутчій, хутчій! — докинув і собі старий качан капусти, похитуючися, аби виглядало, ніби вони й справді йдуть полем.

— Які довгі віддали від капусти до капусти, — простогнав заєць, знесилюючися від голоду й лекучого сонця.

— Це щойно початок, — попередив зайця качан капусти, — хіба твої родичі не казали тобі, що інколи між одним качаном капусти й другим пролягає ціле море, і тоді ще важче просуватися вперед?

— Море? — перепитав заєць, який не любив води.

— Море, — підтвердив качан капусти.

— Ну, подумав заєць, — коли вже так важко пересуватися суходолом, то морем — напевне ще гірше. Тільки цих міркувань заєць не висловив уголос, занадто ж бо йому кортіло поласувати молодій капусти, що, здавалося, росла так близько, а разом була така недосяжна.

— Чи скоро ми дійдемо? — занепокоївся заєць, бачачи, що сонце хилиться за обрій, а вони ще не дійшли до першої капустини.

— У нас ще завтра є день, — потішив зайця качан капусти. — Тепер западають сутінки, і треба лагодитися до відпочинку, завтра вдосвіта ми вирушимо далі.

— Гаразд, — зневірено махнув лапою заєць, падаючи від втоми. — Якими велетнями мусіли бути мої діди й прадіди, що збирали податки з капусти, — подумав заяць, переймаючися пошаною до свого роду, і, знесилений, заснув.

На другий день, щойно розвіявся нічний морок, заєць прокинувся й, рвонувшись було до старого качана, аби якомога хутчій іти збирати податки з капусти, відчув, що його ноги ще важчі, ніж учора, бож поки натовплений заєць спав, качан капусти збігав у свою комірчину, узяв друге відро смоли й вилив зайцеві на ноги.

— Що за лихо з моїми ногами — вражено мовив заєць. — Цілий день я перебирав ногами і не взмозі дійти навіть до найближчої капустини! Якщо я зневірюся в своїх ногах, в найліпшому, чим питаються зайці, тоді загине весь заячий рід, бо хто тоді відрізнить зайця від черепахи?

— Не журися, — потішив зайця качан капусти. — Сьогодні ми напевне дійдемо. Щосили натискай на ноги. Тут такий в'язкий ґрунт, що навіть я рідко коли встигаю обійти все капустяне поле.

— Я ніколи не знав, що капустяні ноги хутчіші від заячих, — признався заєць.

— Так, — пояснив качан, — ми пересуваємося так швидко, що стороннім здається, ніби ми стоїмо на одному місці.

— Вік живи, вік учися, — зідхнув заєць, місячи ногами смолу й не просуваючися ні на крок аж до самого вечора.

— Пора й перепочити, — нагадав качан, — але заєць так утомився, що заснув стоячи, не дочекавшись, заки сонце сховається за дюни.

— Завтра ще день! — мовив качан капусти, виливаючи зайцеві на ноги третє відро смоли, та заяць того вже не чув.

На третій день, ледве зайнялося на світ, качан капусти поторгав зайця за лапу, нагадуючи, що час вирушати далі.

Заєць спробував поворушити ногами, однак вони це глибше застрягли в смолі, яка видалася зайцеві цупким чорноземом.

— Як довго до першої капусти — знеможено прошепотів заяць.

— Якщо ми просуватимемося вперед так

хутко, як тепер, то за місяць напевно дійдемо.

— За місяць, — вражено повторив заєць, дивлячися на молоді капустані голівки, які, здавалося, були майже поруч, а водночас не ближчі від потойбіччя.

За місяць я помру з голоду, — розміркував заяць і вирішив, що треба діяти негайно.

— Шановний пане качане, — мовив заєць, — я ніяк не можу відлучатися на цілий місяць. Я пригадав, що мене чекають дома невідкладні справи, і я повернуся колись іншим разом зібрати належні податки.

— Ми зайшли надто далеко, — мовив качан капусти, — ми так наполегливо подорожували, що тепер треба бодай рік, аби повернутися назад і нам доведеться обом загинути, якщо я не вдамся до одного засобу, який у великій таємниці зберігається в нашому роді.

— Ясновельможний качане, — вигукнув заєць, — допоможи мені видибати звідси, і я обіцяю, що вже ніколи тебе не турбуватиму жодними податками.

— В мене добре серце, й мені тяжко відмовити, — сказав качан капусти. — Тільки якщо я тобі зараз допоможу, тобі доведеться назавжди зректися не тільки цього, а й будь-якого капустаного поля, інакше ти назавжди позбудешся своїх прудких ніг. Справа в тому, що коли я зараз витягну тебе з халепи з допомогою моєї таємниці, і ти колись, забувши про мою допомогу, знову повернешся сюди поласувати молодю капустою, ти станеш непорушним качаном на одній нозі, хоча, як ти бачиш, кожна капуста має подостатком ніг і може

пересуватися згідно зі своїм бажанням, як на малі, так і на далекі віддалі.

— Я згоден, — мовив заяць.

— Тоді заплющуй очі. Я литиму на твої ноги окріп й проказуватиму слова, що повернуть тебе назад із капустаного поля. Щойно ти відчуєш, що здолаєш відірвати ноги від землі, біжи стрімголов, не оглядаючися.

— Лий окріп! — в розпачі погодився заєць. — я на все згоден, аби лише вирватися з цієї пастки.

— Але не кажи згодом, що я тебе ошукав, — мовив качан капусти.

— Ні, ні!

— Угода є угода! — нагадав качан.

— Ой, ой, — верескнув заєць, чуючи на ногах окріп.

— Хутчій перебирай ногами! — крикнув качан капусти і додав:

— Чи вже легшає?

— Легшає, легшає, — від болю застогнав заєць.

— Тоді біжи щодуху й не забувай моєї остороги! — нагадав качан капусти, кидаючи набік відро і зі сміхом дивлячися услід ошпареному зайцеві, аж поки той назавжди зник за піщаними дюнами.

— А чи дотримав заєць своєї обіцянки, — спитав шакал, — і вже й справді ніколи не повертався збирати податки з капусти?

— Бачиш, — зауважила консервна бляшанка, — справа в тому, що тепер, як тобі відомо, вся капуста має тільки одну єдину ногу й не рухається. А це означає: або зайці були такі захланні й ненажерливі,

що попри угоду із старим качаном, щоразу поверталися до капустиного поля й перетворювалися там на звичайнісіньких качанів капусти. Абож і тоді, коли це сталося, старий качан мав тільки одну ногу, як і тепер, і не міг рухатися. А що він, попри це, зумів обдурити зайця, покпивши саме з його прудких ніг, то зайцеві нащадки, з сорому за неславу свого не надто удатного прадіда, наділили капустиного качана ногами, аби на них самих не лежала пляма неслави, що капуста ухистилася колісь пошити зайця в дурні.

— Нехай буде так, — мовив шакал, — тільки звідки в тебе переконання, що ця казка має щасливий кінець. Адже бунт проти природи речей однак ні до чого путнього не доводить.

— Це залежить від наставлення, — трохи ображено докинула бляшанка, — а про смаки, як відомо, не сперечаються.

— Усі, властиво, тільки те й роблять.

— Але не ми. Мені було б дуже прикро, якби наша розмова закінчилася суперечкою.

— Я надто ситий, щоб сперечатися.

— Тоді розповідай.

КАЗКА ПРО ЧОЛОВІКА, ЩО ЗАСТУПАВ УСЕВИШНЬОГО

Якось один добрий чоловік прийшов до Всевишнього й сказав: "Великий Боже, я багато думав про Тебе і дійшов переконання: тепер, коли бідні й багаті мають узаконені вакації, Тобі чиниться найбільша кривда, бо Ти гаруєш від створення світу без перепочинку вдень і вночі. А що я Тебе люблю, мені Тебе невимовно шкода, і тому я вирішив замінити Тебе бо-дай на короткий час, заки Ти хоч трохи перепочинеш, бо люди подекуять, ніби Ти й справді втомився чи постарівся, що, зрештою, зрозуміла річ при такому ділі, внаслідок чого й чиниш не завжди так, як воно мало б бути, а це загрожує людству несусвітними катастрофами. Звісно, я свідомий того, що для такого великого обов'язку я, як смертне створіння, не посідаю належних кваліфікацій, бож я, не вирізняюся з-поміж інших ані особливими цнотами, ані винятковою праведністю життя. Але колись Ти сам запевнив кволу людину, що створив її на свою

подобу, уділивши їй скалочку свого єства. А коли це так, та нетлінна частка й допоможе мені впоратися з Твоїми обов'язками, заки Ти хоч трохи перепочинеш.

Усміхнувся Всевишній, склав свої реґалії перед чоловіком й одразу ж поринув у небуття, а чоловік заходився справуватися в світі. І доки чоловік вірив, що Божа іскра в ньому допоможе і в найтяжчій скруті, доти й ішло все гаразд.

Тільки Божий день — надто довгий, і мірою того, як сонце наближалось до зеніту, чоловіка стали напосідати сумніви, до чого, звісно, почасти спричинилося й те, що люди зі своїми безнастанними благаннями й вимогами не давали чоловікові промити води. А тут ще на лихо, разом із тим, як днина вбиралася в колодочки, тимчасового заступника Всевишнього заповзялися облягати дедалі численніші юрми злочинців, збоченців і лиходіїв, кажучи, що й вони ходять під Божою рукою, як і кожне створіння, і тому чи не найбільше з усіх і потребують вищої уваги й захисту. Мовляв, хіба не свідчить притча про блудного сина, що тільки заблукавим вівцям, а не смиренним дурбасам, належатиме царство Боже?

"Як мало Всевишній уділив людині божого", подумав чоловік, слухаючи закономірних порушників, і відчув раптом, що йому забракло сили вершити й найпростіше. "Який же я був засліплений", вжахнувся чоловік, "повіривши, що якась мізерна іскра Божа, якої Всевишній пошкодував подостатком уділити людині, упорається з усіма цими нездоланими труднощами, — й нагло заточився від удару ножем в груди, бо одному з розбійників, який прийшов до чоловіка з вимогою, аби той відпустив йому тяжкі злочини, урвався терпець слухати теревені недолугого просторіки на місці Всевишнього.

— Боже, поможи, я вмираю, — заволав чоловік хапаючись за серце, — Ти мусиш мене порятувати, бо я вмираю за Тебе! — й одразу відчув Господні долоні на своїх ранах, що миттю загоїлися. Та не загоїлася відтоді душа в чоловіка, якому Бог дав право вільного вибору.

— Ти великий, — дорікнув чоловік Усевишньому, — і Тобі легко звинуватити мене в нікчемності, єдина провина якої міститься в тому, що Ти надто мало уділив людині своєї іскри. І тому все, що людина вершитиме, заздалегідь приречене на поразку.

— Поки ти не сумнівався, тієї іскри вистачало, щоб упоратися не лише з людьми, а й з усією світобудовою, бо ця іскра міцніє чи никне від твого власного наставлення. А сумніви — це вияв не моєї, а твоєї власної волі, яка й віддалила тебе від мене, зробивши безсилим. Коли ти подолаєш цю прірву, глибина якої залежить виключно від твого власного кута зору, ти станеш таким, як я, бо я і є ти!

— Якщо це дійсно так, — втішився чоловік, — я негайно притлумлю в собі найменші сумніви, і Ти матимеш значно триваліші вакації!

Однак, кажуть, що Всевишній і досі чекає здійснення цієї обіцянки.

— Це тому, що чоловік виявився заледачий. Він поклався на те, що хтось інший зробить те, що він мав зробити, — мовила бляшанка. — Однак попри все я вірю, що однієї днини той чоловік прокинеться й знайде в собі досить сили чинити так, як це йому хотілося б.

— Ти дивишся на світ крізь рожеві окуляри.

— Просто мій досвід трохи інакший, ніж твій. От слухай:

КАЗКА

ПРО ЧОЛОВІКА, ЯКИЙ МАВ СУМНІВИ

Жив колись на світі чоловік, якого від народження долали сумніви. Хоч би й за що він брався, байдуже, чи заходжувався коло праці, а чи коло розваг, його опадали сумніви, і тієї ж миті праця ставала йому осоружною, а розваги кидали в розпач і тугу. Ніщо чоловіка не тішило, і саме існування здавалося надмірним тягарем, що його бідолаха охоче пожбував би геть від себе, якби таке рішення не вимагало додаткових зусиль, на які він не міг здобутися, бо ж сумніви не давали йому змоги нічого вивершити до кінця.

Бачачи, що з їхньою дитиною щось не гаразд, батьки всіляко пробували зарадити цьому лихові, однак всі їхні намагання виявилися марними. Бо що більше підростав їхній син, то міцнішали в ньому сумніви, і всі намови й поради стурбованих батьків лише додавали чоловікові розпачу й безнадії, змушуючи його нудити світом.

Врешті-решт переконавшись, що ні погрози, ні благання тут нічого не вдіють, батьки спорядили свого єдиного нащадка в далеку дорогу, сподіваючися, що, може, серед людей він набереться розуму й досвіду, які вилікують його від надмірних сумнівів. І востаннє напутивши й благословивши недоріке чадо, відпустили його в далекий світ.

Але і в далеких краях чоловіка не припиняли мордувати сумніви, і кожне починання рано чи пізно кінчалося поразкою й прикрощами, щоправда, час від часу чоловік подибував і добрих людей, які жаліли його, давали йому притулок і працю, проте вистачало чоловікові вдруge глянути на ту саму річ, як його опадали сумніви, він усе кидав, і знову все було так, як і перед тим, дарма що з нерозумного підлітка він уже став чоловіком, якому надходив час мати власну родину й дах над головою.

А що й останнім бідолахою, коли й не щомиті, то бодай вряди-годи таки опікується Провидіння, то, мандруючи з країни до країни, чоловік якось добіг і власного кутка, і жінки, і дітей і вже тішився, що нарешті видибав на добру дорогу, та щойно діти почали виростати з пелюшок, як чоловіка з ще більшою, ніж будь-коли, силою опали сумніви, він кинув жінку й дітей і знову подався світ за очі.

Та однієї днини, переходячи вбріd струмок, чоловік випадково оглянувся й зауважив, що його сумніви — це сім стулених до купи в одного вороного коня румаків, які несуть його в прірву, звідки нема вороття. Чоловік не абияк злякався, прикидаючи, як йому подолати ці щораз тілістіші сумніви, однак його сили виявилися заслабкі, і чоловік, закликавши Бога в свідки, що він не годен

далі нести свою долю, знесилений духом і тілом упав на роздоріжжі під деревом і заснув.

Проте щойно він склепив повіки, як побачив перед собою дідка, який поторгав чоловіка за рукав, показуючи йому невелике, вимазане глиною, як долівка, подвір'я й спитав: "Чи ти погоджуєшся підмітати моє подвір'я? Для цієї праці я потребую людину, яку надмір долають сумніви. Ось тобі сонце й місяць — це два віники, якими ти підмітатимеш, а плата моя — одне зернятко".

— Гаразд, — мовив чоловік й заходився підмітати дідове подвір'я, чуючи водночас, що його сумніви десь зчезли. А за якийсь час дідок велів йому зупинитися, зауваживши, що його праця скінчилася, й дав йому у винагороду маленьке зернятко.

Чоловік подякував і прокинувся, здивовано постерігши в себе на долоні й справді мале світле зернятко. Чоловік ще раз глипнув на зернятко, і сумніви знову заворушилися в ньому з такою люттю, що чоловік збагнув: тепер йому надходить кінець, бо під ним уже басують скакуни, аж він, аби не впасти й не розтрошити собі черепа, ще заки сумніви вженуть його в прірву, вхопився однією рукою за гриву, а другу з винагородою дідка притиснув до грудей. І тієї ж миті відчув, як зернятко лунко впало йому на дно серця й одразу пустило там тоненький паросток. І з того, як заворушився паросток, чоловік збагнув, що то проросло в ньому деревце надії.

— Ти став поганим вершником — одразу ж остеріг чоловіка його розум.

— Ти ніколи не подаєш жодної віддалі в житті, якщо не викинеш колоди, що завелася в твоєму серці, — гнівно додали сумніви, уповільнюючи біг.

— Це не колода, а новий сумнів ворухнеться в моєму серці — збрехав чоловік, прислухаючися, як у ньому ширить гілля деревце надії.

— Людина є тільки тоді людиною, коли її долають сумніви, — востаннє мовили приборкані сумніви, бо надія, яка з малого зернятка вибуяла у розквітле дерево в чоловіковому серці, зробила їх безголосими, тому що тільки деревце надії в людському серці й допомагає чоловікові долати сумніви, які є вершниками прірви.

— Долати сумніви не так легко, — обізвався шакал. — Колись, це вже давно, я мав приятеля шакала, який завдяки цим сумнівам і досі десь привидом блукає пустелею. Однак я тієї думки, що сумніви переважно долають людей у достатках, а що я зажди жив надголодь, то мені було не до сумнівів.

— Ми не говоримо про особисте.

— Загального не буває без особистого. Бо тільки крізь особисте воно й досягає серця.

— Може, ти й маєш рацію.

— Шакали завжди мають рацію.

— Чому?

— Тому що вони — хижак.

— Я не знала, що ти — жартун.

— Не бійся. При всьому бажанні тебе не можна з'їсти.

— А якби можна було?

— Пощо сушити собі голову тим, чого нема? Зрештою, я вже звик до твого голосу, і як ти мовчатимеш, мені справді його бракуватиме

Я слухаю.

КАЗКА

ПРО КУЛІ ЗЛА

Колись однієї днини, коли рибалка, як завжди, вплив ловити рибу, нагло знялася страшна буря, яка кілька днів носила його по морю, заки на друзки потрощила його човен, а самого рибалку, ледве живого, викинула на безлюдний берег, до котрого йому досі ні разу не доводилося причалювати.

Коли ж потерпілий за деякий час прийшов до тями й дешицю роззирнувся навколо, він побачив майже наприкінці берегової смужки піску великий камінь, яким за один край було привалене чорне, важке небо без жодного світила на ньому, що трохи далі, як велетенська покришка, ледве підіймалася над містом на горі, котре мало сім брам і сім із чорними дощечками замість облич охоронців, які не відповіли на привітання рибалки, хоч той дуже ввічливо спитав, чи не знайдеться в них, бува, для нього кусника хліба та якоїсь праці, бо він голодний і вис-

нажений, море забрало в нього все, що він мав, і йому конче треба змайструвати човен, аби якнайхутчій дістатися додому.

А що охоронці на брамі не лише не побажали відповісти, хоч рибалка кілька разів, і то дедалі голосніше, повторив своє запитання, а й загрозливо схрестили чавунні палиці, затуливши вхід, коли рибалка спробував був гукнути всередину міста, аби хтось допоміг йому, то він сів на стовпчик біля першої брами, де, здавалося, вартував найнестрашніший охоронець з порівняно невеликою дощечкою замість обличчя, бо інші мали шпичасті півметрові парсуни без очей і ротів, які однак доскіпливо за ним стежили, і вирішив чекати, може, хто вийде з міста, аби допомогти йому.

Однак хоч і як довго сидів рибалка, із міста ніхто не виходив, так само, як ніхто й не ступав ногою до середини, дарма що за мурами вряди-годи чути було рейвах, так наче там цілі юрми видряпувалися по драбинах угору, аби кинути оком на голодного й голого невдаху, що трусився від холоду й виснаження перед містом на горі, всі сім брам якого не відчинялися перед чужинцем.

Спочатку рибалка гадав, що вистачає набратися терпіння, і охоронці на брамі зласкавляться, бож час від часу він зривався на рівні й бігав від одного охоронця до другого, благаючи допомогти йому в ім'я всього світлого, що є в людині. Але що більше рибалка просив пожаліти його, то кам'янішими ставали вартові на брамі, а їхні палиці більшали й важчали, врешті рибалці урвався терпець, його здолала лють, і він, забувши про загрозливі палиці, з кулаками кинувся на першого вартівника на брамі,

відчуваючи раптом, як під його п'ястуками дошка м'якне, в ній виопуклюються очі й вуста, з яких цибенить кров, і тієї ж миті з брами висипали з вигуками люди, які оточили рибалку, несучи на золотих тацях їжу, напої й наввипередки пропонуючи свої послуги.

Коли ж рибалка одягся й потамував голод, йому стало незручно за свою гвалтовну поведінку, бо рибалка з народження був лагідної вдачі і волів жити в мирі й злагоді. Та щойно рибалка заходився вибачатися перед охоронцями міста, як зі здивуванням постеріг, що з кожним його лагідним словом люди навколо похмурішають й загрозово насуваються на нього.

Врешті якийсь молодик вдарив рибалку під ребро, намагаючися здерти з нього щойно подаровану хламиду, що вже й для сумирної вдачі виявилось забагато. Така мінливість у настроях мешканців так обурила рибалку, аж він мимоволі замахнувся, аби відвадити нахабі добрячого ляща, й одразу ж побачив, як навколо засяяли обляччя. Ба більше, як тільки він посунув уперед, бажаючи провчити тих, що не знати чого, знову сікалися до нього, кілька особливо ретельних напастувальників захоплено вигукнули: "Він — наш! Він — наш!" — і запропонували йому стати почесним громадянином їхнього міста-держави.

Зачудування рибалки не мало меж. І після того, як таке повторилося кілька разів, він мусив ствердити, що мешканці, до яких закинула його доля, шанують тільки зло й ненависть, і найменший прояв людської лагідності робить їх лютими й небезпечними.

А що рибалка не міг довго гніватися, а вже когось ненавидіти й поготів, то він став шукати нагоди, як найхутчій покинути цю країну та їхніх мешканців, а для цього йому треба було насамперед змайструвати човен.

Саме тоді рибалка й ствердив, що в країні, куди він потрапив, не росло жодної деревини, і то з тієї простої причини, що мешканці, які над усе шанували зло й ненависть, не любили й дерев, воліючи, як вони висловлювалися, замість проминальної гнилизни, на котру обертається кожна деревина, — камінь та залізо, і рибалці не було з чого змайструвати човна, бо ні в самому місті, ні за його межами, де простягався неосяжний пустир з подекуди карликуватим пасльоном, не росло не тільки звичайнісінької сосни, дуба, оливи чи граба, а й миршавого куща. Лише обабіч розлогого полігону, на якому по черзі працювали всі мешканці міста, за винятком немовлят, хоч рибалка ніяк не міг збагнути, що вони там роблять, росли іржаві латочки хирлявої трави. А що з трави важко було склепати човен, хоч на лихо можна було б виплести з лози й човна, якби знайшлася ще й волова шкура, щоб вистелити боки й дно суденця, бо тутешня трава не сохла на сіно, а одразу ж перетворювалася на слизь, може, тому, що над містом ніколи не світило сеоце, то рибалка тільки придивлявся до мешканців, міркуючи, як втекти від цих безрадісних створінь, які ходили під знаком зла.

Спочатку воно так і виглядало, що чи не доведеться рибалці звікувати в цьому місті з дивними мешканцями, бо хоч і як він напружував мозок, нічого йому не спадало на думку. Та однієї днини, ко-

ли чорне небо ще нижче, ніж завжди, висіло над будівлями, рибалку опав такий розпач, якого він досі ще не звідував, і рибалка відчув, як його серце виповнюється якоюсь липкою гиддю, що задушує його. Йому здалося, що тепер вистачає йому тільки ще зайвий раз глибоко зідхнути, і той промінчик надії, який досі попри всі незгоди в його житті, плавав на поверхні його єства, щезне назавжди, і в рибалці запанує така пітьма, що йому стане непотрібний човен, бо не буде куди тікати, оскільки розпач, що стає мороком, виповнить все його серце

Саме тієї миті й з'явилися найвищі достойники міста, які й сповістили рибалці, що віднині він — законний мешканець їхньої країни, з усіма правами, які з цього випливають, і повели його на гору, біля якої рибалка й раніше здалеку бачив полігон, не знаючи, для чого він служить.

Коли ж рибалка зійшов на гору, йому витлумачили, що ціль кожного мешканця — скочувати кулі зла, на яких тримається світ. Мовляв, кожна людина, одна менше, друга більше, з наміром чи з недогляду чинить у своєму житті зло, цим самим викочуючи з себе купю мороку на весь світ. Отож, оскільки в їхніх країні ще з давніх давен з допомогою ревних провидців люди спромоглися встановити, що й до чого, саме з цієї гори, що височіє над містом, всі мешканці раніше чи пізніше виштовхують зі свого серця на всі чотири сторони світу чорні кулі зла, які набирають дедалі більшого розгону, легко долаючи острови, континенти і всі закутки світобудови.

А що тепер ця честь — покотити свою першу купю мороку, що є єдиною метою людського

існування, випала нарешті й рибалці, то він може шикуватися в чергу, де вже наввипередки один перед одним вправлялися мешканці міста, запускаючи щораз більші й важчі кулі зла з того місця, де в людини міститься серце.

Глянув рибалка, як на всі вітри летять ці страшні кулі, випалюючи все живе, й щосили вхопився за той останній промінчик надії в своєму серці, який уже ладен був згаснути.

Як же він втішився й здивувався, ствердивши, що навколо нього все раптом зупинилося. Рибалка ще цупкіше вхопився за промінчик і побачив, як від того променя навколо з шипінням лускаються й найоб'ємніші кулі зла, не залишаючи після себе навіть гнилого сліду, а він, рибалка, вже стоїть на березі, де вперше за весь той час, як його викинула морська хвиля на цей острів, світить сонце, спрямовуючи своє сяйво на той камінь, під яким лежав клапоть чорного неба, що нависало над містом.

Щойно тоді рибалка, в якому промінчик надії розрісся велетенським м'язом, виповнивши його по вінця, й відчув у собі стільки сили, що легко відкотив на бік камінь, аби навіть чорне небо не гнило під валуном.

І тієї ж миті, як озія погуркола геть, з неба витрусився чорний град, і воно засяяло блакиттю, яка біля ніг рибалки загускла на міцний з надійним вітрилом човен, що, лише коли рибалка щасливо доплив до рідного берега, обернувся на білу хмарину на обрії, дивлячися на яку, рибалка згодом розповідав своїм численним онукам про те, що з ним приключилося однієї погожої днини, коли він, як завжди, вирушив рибалити в море.

Це мені трохи нагадує розповідь про яян, яку я досить часто чула від батьків, що пильнували, аби надмірне зосередження на власній особі не призвело до зайвих ускладнень, — підсумувала оповідку консервна бляшанка.

— Я не маю нічого проти зосередження уваги на своєму я, — позіхнув шакал, — але якщо ти хочеш забрати слово, прошу ласкаво. Я однак не говорючий.

— Я не тільки це мала на увазі. Адже яяни... Зрештою, ти сам маєш голову на плечах.

— Я слухаю.

КАЗКА ПРО ЯЯН

Колись пастушок, переплигуючи зі скелі на скелю за козою, що відбилася від решти, посковзнувся й упав у глибочне провалля. Коли він розплющив очі, то побачив, що лежить на площі великого міста, яке складається з вузьких довгих веж, що їх кожен будує на свій лад, бо ці вежі весь час завалюються.

Пастушок підійшов до найближчого чоловіка, який порпався з кельмою серед купи каміння, й запитав, що це за місто, хто його мешканці й чи не можна було б щось попоїсти, бо він дуже зголоднів, наче кілька днів пролежав без їжі. Однак на запитання пастушка ніхто навіть не глипнув у його бік, дарма що козопас обійшов мало не все місто. Врешті вже зовсім зневірившись, що хтось дасть йому тут бодай окрайчик хліба, пастушок набрів на кволого дідуса, що порався біля найнижчої, напівзруйнованої вежі, й повторив своє запитання.

— Тут живуть самі яяни, — відповів нарешті старий. — Кожен яянин знає тільки своє "я" і тому запитань другої людини просто не чує. Я ж почув тільки тому, що мене здолали немощі, і внутрішні підпори, які досі тримали мене, як вони тримають усіх яян цього міста, передчасно струхли й завалилися, як і моя вежа, направити яку мені бракує сил.

— Я вам охоче допоможу, — радісно вигукнув пастушок, — аби тільки трохи щось попоїсти.

— Яянинові годі допомогти, — скрушно мовив дідок. — Ніхто не може догодити яянинові, бо тільки він сам усе знає і вміє, і то найкраще.

— Але ж людина мусить їсти, аби втриматися при житті!

— Усі тут харчуються власним "я". Коли воно вичерпується, яянин умирає, проте "я" кожного із яян таке невичерпне, що всі тутешні мешканці майже вічні. Мене опали немощі тільки тому, що я чужинець і справжнім яянином так ніколи й не став, хоч і прожив тут майже весь свій вік. Я ледве пам'ятаю, що на початку свого життя під час сварки на кораблі, де я виконував обов'язки юнги, я випав за борт і опинився у цьому місті.

— Але я зовсім не хочу ставати яянином!

— За рогом моєї вежі лежать кельми для новоприбулих, бери собі якусь і починай будувати свою вежу.

— Невже з цього міста немає виходу?

— Ще напочатку, коли я щойно сюди потрапив, я здибав одного юродивого, який сидів біля каміння цієї вежі, котру я оце марно будую. Він повідав мені, що місто має сім брам і з кожної можна

вийти, хоча досі жоден мешканець цього міста не міг відчинити брами з тієї простої причини, що ніхто з тутешніх насельників не спроможний вимовити коротесенького слова, що відчиняє ці брами.

— Яке ж це слово?

— Це слово знають усі яяни: звичайнісіньке "ти". Але коли хтось із яян, — а це стається так рідко, що про це ходять лише легенди, — отож коли хтось із яян пробує вимовити "ти", в устах яянина це чомусь завжди обертається на "я", і тому брами не відчиняються.

— Я спробую, — мовив пастушок. — Ходімо разом, бо я тобі дуже вдячний за пораду, в мене померли батьки, і я хотів би подбати про тебе.

— Я вже застарий, і ноги вже не тримають мене.

— Я візьму тебе на плечі, і ми разом подамося далі.

— Я не пристосований до іншого світу, і час, відпущений мені вищими силами, добігає кінця.

— Я хочу, аби ти бодай перед смертю дихнув свіжим повітрям, — мовив пастушок, обережно садовлячи собі старого на плечі й простуючи до найближчої брами. Перед брамою він низько вклонився й промовив: — Вельмишановна брамо, чи була б ти така ласкава й випустила нас на волю, бо тільки ти можеш нас випустити.

І брама вперше за все своє існування навстіж відчинилася, адже ніхто до неї так не промовляв, хоч цього вона чекала відтоді, як її вставили в мури цього міста, і пастушок побачив себе серед знайомих скель.

— Тепер ти бачиш, який гарний цей світ! — вигукнув козопас й торкнувся старого, аби

обережно зсадити його з плечей на землю. Та замість дідуся він намацав тільки мішок, по гузир наповнений самоцвітами.

— Як на мене, люди завжди захоплюються марнотами, на подобу самоцвітів. У пустелі їх часом можна подибати на поверхні, але я ще не чув, аби якийсь шакал спокусився цим непотребом.

— На першому пляні воно, звісно, все ясно. Але люди шукають джерел буття, біля яких ми сидимо. Тільки й ми — через нашу близькість до них — теж не бачимо цих джерел. Щоб побачити, треба відійти, податися в мандри. Як у тій

КАЗКА ПРО МАНДРІВНИКА

Був колись на світі чоловік, який став великим мандрівником, бо йому якось забaglося довідатися, чому все є таким, як воно є. Прокинувшись однієї ночі в повню, чого з ним доти ніколи не траплялося, він вихилився з вікна, аби подивитися, чому це так сяє навколо. А що вночі кожен предмет згортає своє нутро, зосереджуючися на собі, й не заважає іншим, як удень, то майбутній мандрівник і побачив, що місяць тримає повну жменю ниток, які він вряди-годи смикає.

— Що ти робиш? — запитав чоловік місяця, і той скрикнув так, що посипалися зорі.

— Ти своїм недоречним запитанням налякав мене, бо так питають тільки ті, що на кожному кроці ставлять мені пастки. Нитки, якими я регулюю припливи і відпливи, я надто міцно смикнув, а це спричинило потоп там, де його ніхто не очікував. Твоя цікавість призвела до загибелі багатьох людей, за життя яких я несу тимчасову відповідальність, і тепер частину цієї провини

ти мусиш спокутувати, мандруючи доти, доки знайдеш вхід до вчорашнього дня. На порозі вчорашнього дня лежить золота галузка, яку ти мусиш мені принести, аби я міг якось зарадити лихові, яке ти накоїв своєю цікавістю, такою згубною для життя людини.

— Я не хотів чинити нічого злого!

— Ніхто цього не хоче, але не можна бути дурним. Хіба ж ти не знаєш, що малі причини можуть мати великі наслідки?

— Ой лишенько, — забідкався чоловік, — де ж мені тепер шукати той вхід до вчорашнього дня.

— Він скрізь і ніде. Однак ти мусиш його знайти, бо інакше не тільки мене, а й тебе негайно спостигне смерть.

Чоловікові не вельми хотілося кидати тепле ліжко й дах над головою, та іншої ради не було, і він подався в мандри. На своєму довгому шляху він відвідав багато різних країн, перепитав силу-силенну людей — бідних і заможних, розумних і дурних, однак ніхто не міг сказати йому, де є вхід до вчорашнього дня.

Врешті чоловік дійшов до царства, на межі якого стояла сторожа, і кожному, хто бажав іти далі, вартові веліли роззуватися й ретельно обнюхували його ноги.

— Який дивний звичай, — не стримався мандрівник, ніяково простягаючи пильнувальникам порядку свої натомлені ноги. — Пощо ви це робите?

— Тільки з запаху ніг видно, чи людина зла чи добра. — З усього тіла лише ноги дотикаються до землі, що унедійснює всі маскувальні перегородки, а ми охороняємо нашу країну від тих, що коять зло.

— Може, ви тоді знаєте, де є вхід до вчорашнього дня?

— Для цього ти не потребував нас. Адже цей вхід ти сам носиш на власних кісточках.

І справді, тієї миті, як вартові це вимовили, манд-

рівник роздивився, що ті синці на кісточках його власних ніг, що їх він набив, падаючи в провалля протягом свого довгого шляху, це не садна, а вхід у вчорашній день, на порозі якого лежить золота галузка.

— Місяцю, місяцю! — подумки покликав мандрівник, вимахуючи золотою галузкою, від якої ширилося м'яке лагідне сяйво. — Ось тобі те, що ти бажав.

Проте цього разу місяць нічого не відповів, тільки усміхнувся, не повертаючи до мандрівника голови, а чоловік постеріг, що він може тепер з галузкою в руці мандрувати крізь видиме й невидиме до самої сутності речей, за якою відкриваються неосяжні рівнини Божого віддиху.

— Темрява починає робитися крихкою, й невдовзі світанок, коли я маю йти в пустелю, — мовив шакал, зводячися на передні ноги й потягуючися.

Мені бракуватиме твого товариства, — зауважила консервна бляшанка. — Час надто швидко збігає, коли він приємний, і надто повільно, коли несе лихо.

— Бувай, — мовив шакал.

— Якщо ти знову мандруватимеш цими краями, прихोдь на розмову. Я чекатиму наступної зустрічі.

— Не чекай. Я ніколи нічого не обіцяю. Обов'язки не для мене. Повертатися туди, де тобі бодай на коротку мить було добре, завжди означає розчаровуватися.

— Не завжди. Я чекатиму.

— Прощай.

— Допобачення. Наступного разу я матиму для тебе цікавіші казки.

— Бувай.

— Не зарікайся.

Шакал нічого не відповів і, глибоко вдихнувши свіже повітря, не оглядаючися, попрямував до найближчої піщаної дюни, де він злився з пісками пустелі.

ЕММА АНДІЄВСЬКА

народилася 19 березня 1931 року в Сталіно (тепер Донецьк). З 1943 року на Заході. 1957-го закінчила вищу освіту. Американо-американська громадянка. Член ПЕН-клубу, Вільної Академії в Мюнхені. 1984 року нагороджена премією Т. та О. Антоновичів за "Роман про людське призначення". Тепер живе в Німеччині.

Твори:

Поезії. "Поезії" (1951), "Народження ідола" (1958), "Риба і розмір" (1961), "Кути опостінь" (1962), "Первні" (1964), "Базар" (1967), "Пісні без тексту" (1968), "Наука про землю" (1975), "Каварня" (1983), "Спокуси св. Антонія" (1983), "Вігільї" (1987), "Архітектурні ансамблі" (1989, ілюстрації авторки), "Знаки. Тарок" (Київ, "Дніпро", 1995), "Межиріччя" (Київ, "Всесвіт", 1998), "Сегменти сну" (Мюнхен, 1998)

Проза. Новелетки: "Подорож" (1955), друге доповнене видання (Київ, "Дніпро", 1995), "Тигри" (1962), "Джалапіта" (1962). Романи: "Герострати" (1970), "Роман про добру людину" (1973), друге видання (Київ, 1993). "Роман про людське призначення" (1982), друге видання (Київ, 1992).

Малярські виставки:

1956 – Мюнхен, Німеччина;

1989 – ОМУА, Нью-Йорк, США;

1990 – СУА-Пальма, США; УВУ, Мюнхен, Німеччина;

1990/91 – Кунстверк, Мюнхен, Німеччина; Канадсько-Українська Мистецька Фундація, Торонто, Канада.

1992 – Державний музей книги й друкарства України, Київ; Український етнографічний музей, Львів, Україна; Державний музей українського образотворчого мистецтва, Київ, Україна; пасажна галерея, Львів, Україна; Бібл. ім.Петлюри, Париж, Франція; УАКД, Сідней, Австралія; Троад-штадль, Пенцберг, Німеччина; Брюндельгоф, Вартенберг, Німеччина; Клостер (монастир) св. Гавриїла, Мюнхен, Німеччина.

1993 – Спілка письменників України, Київ, Україна; Державний музей літератури України, Київ; Сарсель, Франція; Центр вишколу санмікросистем, Мюнхен, Німеччина;

Ощадкаса Вартенберга, Вартенберг, Німеччина; Кунстцентр Мозах (Мистецький центр Мозаху), Мюнхен, Німеччина; Міністерство культури України, "Український Дім", Київ, Україна; ОМУА, Нью-Йорк, США,

1994 – Український Інститут Модерного Мистецтва, Чикаго, США; ФольксгохшULE в Мюнхені (Вища народна школа), Мюнхен, Німеччина; Ратгауз Туцінг (Туцінгська ратуша), Туцінг, Німеччина; Веркштатгалері (Робітня-галерея) Репке, Мюнхен, Німеччина; Місто Гемау – Нова Ратуша – Мистецтво з України – Гемау біля Регенсбурга, Німеччина; Санаторій Оберстдорфу, Оберсдорф, Німеччина; Базар антикваріату й мистецтв, Лойзахзалле, Вольфратсгаузен, Німеччина; Мистецтво й антикваріат в Бадрії, Вассербург на Інні, Німеччина; Антикварний і мистецький форум, замок Вайсенгауз, Остзее, Вангельс, Німеччина; "Український засів", Нова Харківська опера, Харків, Україна; Федеральний університет Ріо-де-Жанейро, Бразилія; Лікарська практика д-ра Мікорей-Лехнера й д-ра Реріґа, Мюнхен, Німеччина; "Вікта", "Смерека", Київ, Україна.

1994/95 – Києво-Могилянська Академія, Київ, Україна.

1995 – Голлідей Інн, Пассау, Німеччина; Генеральний консулят України, Берн, Швейцарія; Галерея Р.Морбах (постійна виставка), Мюнхен, Німеччина; Дойчес Музеум (Німецький Музей) —"Україна-95", Мюнхен, Німеччина.

1996 – Галерія Є.К. Петрів, Курітіба, Парана, Бразилія; Спілка письменників України, Київ; Вінотека "Безвірт", Пасінґ, Мюнхен, Німеччина; Український вільний університет, Мюнхен, Німеччина; Санаторій Відемана, Амбах _над Штарнберзьким озером, Німеччина; Вінотека "Шторхеннест" (Лелечине гніздо), Мюнхен, Німеччина; Львівський палац мистецтв, Львів, Україна.

1997 – Фокус – школа мов, Мюнхен, Німеччина; Лікарська практика др. Г.Шмідт; Поінґ, Німеччина; Бонн, Баварське

представництво, Ганс-Зайдель Штіфтунґ; Нова Ратуша, Нойбіберг, Німеччина, галерія Тадзіо, Київ, Україна.

1998 – Фірма Санофі-Вінтроп, Мюнхен, Німеччина; Мюнхенська міська бібліотека в Газенберґль, Мюнхен, Німеччина.

1999 – Культурний центр в Унтергахінґу – КУБІЦ, Унтергахінґ, Німеччина, Контакт-лінзен-штудіо Т. Вольфа, Мюнхен – Швабінґ, Німеччина; галерія М.Дубицької, Отендіхль при Гаарі, Німеччині КУНІС (групова виставка), Мюнхен, Німеччина;

2000-КУМФ, Торонто, Канада; бібліотека в Норт Порті, Фльоріда, США.

ЗМІСТ

ГОВОРЮЩА РИБА	6
КАЗКА ПРО ГАЛАЙЛА	15
КАЗКА ПРО ДВОХ ПАЛЬЦІВ	22
КАЗКА ПРО УПИРЕНЯ, ЩО ЖИВИЛОСЯ ЛЮДСЬКОЮ ВОЛЕЮ	31
КАЗКА ПРО СЛИМАКА	38
КАЗКА ПРО РІНИНУ, ПОДАРУНОК МОРЯ	47
КАЗКА ПРО ГУСКУ, ЯКУ ЗМУШУВАЛИ НЕСТИ ПРОСТІ ЯЙЦЯ ЗАМІСТЬ ЗОЛОТИХ	59
КАЗКА ПРО ГАДЮКУ Й ОРЛА, АБО НЕВДЯЧНОГО ПРИЯТЕЛЯ	64
КАЗКА ПРО БИКА Й МЕТЕЛИКА	72
КАЗКА ПРО ДРАКОНА, ШЕВЦЯ, ЩО НЕ ВМІВ ДАРУВАТИ ЗАПОДІЯНОЇ ЙОМУ КРИВДИ, ТА ІНШИХ	81
КАЗКА ПРО БЛИСКАВКУ	90
КАЗКА ПРО ПИХАТИСТЬ	95
КАЗКА ПРО ТЕ, ЯК ЗАЄЦЬ ЗБИРАВ ПОДАТКИ З КАПУСТИ	103
КАЗКА ПРО ЧОЛОВІКА, ЩО ЗАСТУПАВ УСЕВИШНЬОГО	111
КАЗКА ПРО ЧОЛОВІКА, ЯКИЙ МАВ СУМНІВИ	114
КАЗКА ПРО КУЛІ ЗЛА	118
КАЗКА ПРО ЯЯН	125
КАЗКА ПРО МАНДРІВНИКА	129

У бібліотеці альманаху українців Європи «Зерна» вийшли друком:

Оксана Шморзун «Благословенна будь, моя далека і сдина»
Іван Киризюк «На дорозі із кирилиці»
Оксана Дзера «Недовершена вершина»
Віктор Остапчук «У білих покоях»
Анатолій Мойсієнко «Шахопоезія»
Ліда Мельник «Вистава з одним антрактом»
Оксана Печарська «Роздертість простору»
Ольга Фельбаба-Косач «Коли цвітуть троянди»
Зореслава Коваль «Пісня кришталю»
Марія Шунь
«Крилатий Симаргл — прототип християнського Юрія-зміборця»
Злата Угрин «Поезія»
Анастасія Угрин «Приходьте спочатку»
Ігор Павлів «Безкрилої любові не буває»
Любомир Угрин «Імена осені»
Тарас Мурашко «Поезії та інтерпретації...»
Милан Реґула «Поезії...»
Надія Мориквас «Спокуса вічністю» (книга перша)
Вікторія Чорноброва «Плач українки»
Наапет Кучак
«Сто один айрен або увійти в сад» у переспівах Ігоря Калинця
«БГАГАВАДГІТА» (божественна пісня) у перекладі Миколи Ільницького
Надія Трач «Велике серце малої росинки»
Микола Побелян «Сніги на двоох»
Юрій Гаврилюк «Голоси з Підляшшя»
Микола Зимомря
«Німеччина та Україна: У нарисах взаємодії культур»
Кіяновська Маріанна «Вінки сонетів»
Надія Мориквас «Спокуса вічністю» (книга друга)
Вікторія Мочерна «Заблукавши між вулиць дощу»
Микола Сарма-Соколовський «Дорогою жнив»
Денис «Спів китів»
Микола Слабак «Малинове коло»
Павло Головчук «Корінням з України»
«Стежка крізь безмір» (Сто німецьких поезій (750-1950) у перекладах Ігоря Качуровського)
Любомир Сеник «І вийди, Сатано»
Віктор Женченко «Зорова поезія»